

ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานทุ่งรังสิต

การศึกษาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ทุ่งรังสิตจะเริ่มจากการศึกษาวิวัฒนาการและการพัฒนาเมืองในอาณานิคมทุ่งรังสิต โดยเฉพาะกำเนิดและพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและระบบชุมชนที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน จากนั้นจะศึกษาลักษณะทางกายภาพทางด้านที่ตั้งและอาณาเขตการปกครอง ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ลักษณะทางเศรษฐกิจ โครงสร้างประชากร โครงสร้างบริการพื้นฐาน และบริการทางสังคมของพื้นที่ทุ่งรังสิต เพื่อนำมาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของพื้นที่ทุ่งรังสิตในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 วิวัฒนาการและการพัฒนาเมืองในพื้นที่ทุ่งรังสิต

ทุ่งรังสิตเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาและในช่วง 100 ปีนี้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณทุ่งรังสิต เป็นประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว รุนแรงและมีบทบาทสำคัญอันหลากหลาย ทั้งในเชิงกายภาพจากการเคลื่อนย้ายอพยพประชากรเข้ามาตั้งหลักแหล่งบุกเบิกที่ดินเป็นผืนนา ที่มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและสังคมจากการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากผืนนาเป็นกิจกรรมเพื่อการค้า อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัยและกิจกรรมอื่นๆ ที่เชื่อมโยงไปถึงการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทุ่งรังสิตในปัจจุบัน ในการศึกษาวิวัฒนาการของสภาพชุมชนและการพัฒนาเมือง อาจแบ่งยุคสมัยของการพัฒนาทุ่งรังสิตได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

3.1.1 ยุคบุกเบิก (พ.ศ.2430-2475)

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทุ่งรังสิตช่วงปี พ.ศ.2430-2475 จะได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนช่วงนี้ที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2430 โดยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2394 - 2411) ประเทศไทยได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วงหลังจากได้มีการทำสนธิสัญญาบาวริง ในปี พ.ศ.2389 มีการบุกเบิกที่ดินใหม่ๆขึ้นในบริเวณที่ราบภาคกลาง โดยอาศัยการขุดคลองอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบสนองต่อเศรษฐกิจการค้าข้าวที่ได้ขยายตัวขึ้นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการติดต่อกับค้าขายภายใน

เมืองและการค้ากับต่างประเทศได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น การขุดคลองในสมัยนี้จึงเป็นการเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าวให้มากขึ้น แต่ที่ดินเหล่านี้มักจะถูกปล่อยทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า เนื่องจากพระมหากษัตริย์มักพระราชทานที่ดินริมคลองเหล่านี้ให้แก่ พระราชวงศ์และขุนนางข้าราชการชั้นสูง ซึ่งอาศัยแรงงานทาสและไพร่เป็นหลัก ไม่ได้มีการพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่¹

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - 2453) ประมาณปี พ.ศ.2430 ประเทศไทยมีการติดต่อการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น มีการขอทำสัญญาการค้าซื้อข้าวเพื่อนำไปเลี้ยงพลเมืองในประเทศที่เป็นเมืองขึ้น ทำให้ข้าวไทยมีราคาสูงและเป็นที่ต้องการของตลาด การพัฒนาที่ดินเพื่อการปลูกข้าวในบริเวณที่ราบดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา จึงมีการขยายตัวและก้าวหน้าอย่างมาก ที่ดินบริเวณริมคลองที่ใช้สำหรับการทำนาซึ่งไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครก็พลอยมีราคาสูงขึ้นด้วย บริเวณทุ่งรังสิตซึ่งมีโครงการขุดคลองขนาดใหญ่ จึงเป็นพื้นที่ที่มีประชาชนสนใจจับจองที่ดินกันมาก²

ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ในพื้นที่ทุ่งรังสิตก่อนการพัฒนานั้น มีสภาพเป็นทุ่งราบกว้างใหญ่ เต็มไปด้วยห้วยหนองคลองบึงตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากสภาพทางกายภาพที่เป็นที่ราบต่ำ และการระบายน้ำไม่สะดวก มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างเบาบาง มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนชัดเจนเฉพาะบริเวณที่มี คลองหรือ บาง ซึ่งเป็นแนวทางเดินของน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำและสามารถนำไปใช้เพื่อการเพาะปลูก ในขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ที่อยู่ห่างไกลจากแม่น้ำลำคลอง จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจาย (scatter settlement)³

ในปี พ.ศ.2433 ตั้งแต่เริ่มการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ โดย"บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม จำกัด" เป็นผู้ได้รับสัมปทานการขุดรวมทั้งสิ้นตามโครงการจำนวน 59 คลอง⁴ รวมระยะเวลา 25 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2432 - 2457 หลังจากเริ่มดำเนินการขุดคลองในระยะแรก ประชากรได้ทยอยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในทางตอนใต้ของเขตทุ่งรังสิตบริเวณหลังเขตคลองแสนแสบและประเวศ บริเวณที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวอยู่มากที่สุด ได้แก่ บริเวณคลองซอยที่ 6 และคลองซอยที่ 7 ฝั่งใต้คลองรังสิต

¹ ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, ร้อยปีคลองรังสิต : นิเวศวิทยากับประวัติการพัฒนาที่ดินบริเวณทุ่งรังสิต. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539. หน้า 101

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 103

³ พระยาอนุนามราชธน, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, ราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ.2510, หน้า 39-40 อ้างถึงในสุนทรวิเชียรไมตรี และเรื่องวิทย์ ลิ้มปนาท, ร้อยปีคลองรังสิต : การศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539. หน้า10

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11

หรือที่เรียกกันว่า คลองเจ๊ก เพราะเป็นคลองที่ใช้แรงกลีจีนชุด จนกระทั่งในปี พ.ศ.2438 กลีจีนส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนอาชีพของตนเป็นชาวนาและพ่อค้า และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณคลองซอยที่ 7 ผังใต้คลองรังสิต จึงเกิดศูนย์กลางชุมชนและศูนย์กลางพาณิชยกรรมขึ้นที่บริเวณคลองซอยที่ 7 ผังใต้ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอธัญบุรีในปัจจุบัน นอกจากกลุ่มชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานแล้ว ยังมีประชากรกลุ่มอื่น ได้แก่ แรงงานรับจ้างทำนาจากภาคอีสาน กลุ่มทาสหรือไพร่ ที่กลายสภาพเป็นไทหลังจากการประกาศเลิกทาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ.2415 รวมทั้งคนมอญและไทยมุสลิมที่เข้ามาทำนาอยู่บริเวณคลอง 4 คลอง 11 และคลอง 12 การตั้งถิ่นฐานของประชากรที่อพยพเข้ามาในเขตนี้ส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะการตั้งถิ่นฐานชั่วคราว กระจายอยู่ตามริม 2 ผังคลอง(ribbon type) ไม่เป็นหมู่บ้านที่กระจุกตัวรวมกัน(clustered type) การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแบบนี้ทำให้ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เชื่อมโยงคนในชุมชนเหมือนกับชุมชนเกษตรในพื้นที่อื่นๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการทำนาข้าว ยังไม่มีการทำสวนเพื่อปลูกพืชผัก นอกจากนั้นก็ใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย⁵

ในปี พ.ศ.2440 จากสัญญาในการขุดคลองซึ่งระบุไว้ว่า บริษัทจะได้รับผลประโยชน์เป็นที่ดินบริเวณสองฟากคลอง ฟากละ 40 เส้น(1.6 กิโลเมตร) ตลอดคลองที่ขุดใหม่ ที่บริษัทได้ออกทุนขุดเอง และจะขายให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ ทางบริษัทจึงเริ่มนำที่ดินริมฝั่งคลองมาจัดสรรขายเป็นแปลง ซึ่งแต่ละแปลงมีขนาดไม่ต่ำกว่า 120 ไร่ ทำให้ชาวนารายย่อยที่มีฐานะยากจน ไม่สามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเองได้ กลุ่มผู้ซื้อที่ดินมีแต่คนชั้นสูงที่มีฐานะทางสังคม ได้แก่ พระราชวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ และพ่อค้าคหบดีในกรุงเทพมหานคร คนเหล่านี้มักซื้อที่ดินทิ้งไว้มากกว่าทำการพัฒนาที่ดินด้วยตนเอง ในระยะนี้เริ่มมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณทุ่งรังสิตกันมาก โดยผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามา มีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาที่ดินทำกินในที่แห่งใหม่ โดยการยึดอาชีพทำนา โดยการเช่าที่ดิน⁶

เมื่อปี พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างเมืองธัญบุรีขึ้นที่ระหว่างคลองซอยที่ 6 กับที่ 7 ผังเหนือคลองรังสิตประยูรศักดิ์ เมืองธัญบุรีจึงตั้งอยู่ตรงข้ามกับชุมชนปากคลอง เจ็ด แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ โดยอยู่คนละฝั่งของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ สภาพชุมชนในเมืองธัญบุรีและบริเวณใกล้เคียงในช่วงแรกมีความเจริญก้าวหน้ามาก เนื่องจากมีคลองอำนวยความสะดวกในการทำนาและการคมนาคมขนส่งสินค้า โดยเฉพาะการผลิตข้าวได้มีโรงสีเป็นแหล่งทำการ

⁵ สุภางค์ จันทวานิช, ร้อยปีคลองรังสิต : การเกิดและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเขตคลองรังสิต.

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539. หน้า 308-313

⁶ สุนทรีย์ อาสะโว้ย และ เรื่องวิทย์ ลิ้มปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า22

ผลิตทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่งของชุมชน⁷ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นนาข้าว ไม่มีการทำสวนหรือพืชไร่ อื่นๆเลย ด้วยเหตุนี้ตลาดจึงเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมที่สำคัญต่อชุมชนในทุ่งรังสิตมาก โดยชาวจีนส่วนใหญ่ที่ทำอาชีพการค้าขายจะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้บริเวณประตูน้ำ รวมกันเป็นชุมชนใหญ่เป็นตลาด เช่น บริเวณตลาดประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ตลาดประตูน้ำพระอินทร์ราชา นอกจากนั้นยังมีตลาดตามปากคลองชอยต่างๆ ที่เชื่อมติดกับคลองรังสิตประยูรศักดิ์ จะมีตลาดอยู่ทุกปากคลองชอย⁸ จนกระทั่งปี พ.ศ.2449 คลองเริ่มตื้นเขินทำให้เรือลำใหญ่เข้าไปรับซื้อข้าวจากชาวนาไม่ได้ ชาวนาต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ประกอบกับมีการระบาดของโรค จึงมีประชากรบางส่วนทยอยอพยพออกไป⁹ อย่างไรก็ตาม ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2454 - 2455 เขตทุ่งรังสิตยังคงเป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่สำคัญ และมีประชากรอพยพเข้ามาอีก แต่สภาพการทำนาในทุ่งรังสิตก็ยังคงประสบปัญหา จากสภาพธรรมชาติที่ผิดปกติ ประกอบกับระบบชลประทานไม่ได้เอื้อต่อการทำนา จึงได้มีการจัดทำโครงการชลประทานป่าสักได้ ในปี พ.ศ.2458 แต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 การก่อสร้างจึงเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2465 ในช่วงนี้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นในพื้นที่แถบตะวันออกของทุ่งรังสิต แต่พบว่าที่ดินแถบนี้มีกรดมากไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูก ในปี พ.ศ.2465 - 2470 มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นบ้างแต่ไม่มากนัก¹⁰ และในปี พ.ศ.2475 รัฐบาลได้ยุบเมืองธัญญบุรีไปขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี¹¹

3.1.2 ยุคแห่งการพัฒนาเกษตรกรรม (พ.ศ.2475-2500)

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เมืองธัญญบุรีได้ถูกลดฐานะเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี การขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกเริ่มมีมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2491) เมื่อมีการปรับปรุงระบบชลประทานจนค่อนข้างสมบูรณ์ มีน้ำมากเพียงพอจนสามารถเปลี่ยนแปลงการผลิตจากนาหว่านมาเป็นนาดำ ที่ชาวบ้านเรียกว่าน่าน้ำตม ทั้งนี้เป็นผลเนื่อง

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36

⁸ ปิยนาด บุนนาค และคณะ, "ชีวิต การต่อสู้ ความรัก ความหวัง" ของนายโกศล เจษฎารางกุล ส่วนที่ 3. รังสิต : จากทุ่งหลวงสู่ชุมชนเมือง. 2537.

⁹ ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 118

¹⁰ สุนทรী อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 43

¹¹ สุนทรী อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 38

มาจากการปรับปรุงระบบชลประทานในโครงการรังสิต(ป่าสักใต้)และโครงการนครนายก¹² ประกอบกับความต้องการข้าวในช่วงสงครามและหลังสงครามเป็นตัวกระตุ้นให้พื้นที่ทางการเพาะปลูกในเขตนี้ขยายตัว พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตทุ่งรังสิตยังคงเป็นพื้นที่นาข้าว อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี พ.ศ.2495 พื้นที่บางส่วนได้เปลี่ยนจากนาข้าวเป็นการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ได้แก่ แตงโม กัญห้อม ส้ม และมันเทศ โดยเฉพาะแตงโมที่ปลูกกันมากบริเวณอำเภอคลองหลวงและอำเภอหนองเสือ แต่ยังมีไม่มากนัก การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตทุ่งรังสิตในช่วงนี้ก็ยังคงกระจายอยู่บริเวณริมคลอง ไม่มีการพัฒนาขึ้นเป็นหมู่บ้านที่ชัดเจน รวมทั้งการที่รังสิตเป็นเขตที่มีการเช่าที่ดินสูง ก็ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวนาในเขตทุ่งรังสิต กล่าวคือ ได้มีความพยายามโดยผู้เชี่ยวชาญและเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่แนะนำให้ชาวนาในเขตนี้ปรับปรุงการทำนาโดยการยกคันนาและสูบน้ำเข้า โดยสอดคล้องกับระบบชลประทานที่จัดทำขึ้นใหม่ แต่ปรากฏว่าคำแนะนำนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง เนื่องจากชาวนาไม่แน่ใจว่าจะได้เช่านานั้นอยู่ต่อไปหรือไม่หากลงทุนลงไป แล้วเกิดปัญหาจากที่ทำนาเช่า จึงไม่มีการบำรุงดินหรือตั้งหมู่บ้านขึ้น ในด้านการคมนาคมในช่วงนี้ใช้การคมนาคมขนส่งทางเรือจะสะดวกที่สุด นอกจากทางเรือก็ไปทางเดินที่เป็นลูกรัง รถประจำทางยังไม่มีบริการ¹³

3.1.3 ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา การพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางบกได้ส่งผลกระทบต่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทุ่งรังสิตอย่างมาก คือ การเกิดขึ้นของถนนพหลโยธิน เพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางบกเชื่อมระหว่างกรุงเทพมหานครไปยังภาคกลางตอนบน ภาคเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งได้รับการอนุมัติโครงการก่อสร้างในปี พ.ศ.2481 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่แล้วเสร็จในราวปี พ.ศ.2500¹⁴ และในสมัยที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2503 - 2505) ได้มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอธัญบุรี เป็น ธัญบุรี¹⁵ ในช่วงนี้ประเทศไทยเริ่มมีนโยบายสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศในภาคอุตสาหกรรม ประกอบกับในช่วงนั้นประเทศไทยเริ่มใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) จากการพัฒนาทางด้านการ

¹² สุนทรื อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 43

¹³ สุภางศ์ จันทวานิช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 328-332

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46

¹⁵ สุนทรื อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

คมนาคมและนโยบายดังกล่าว มีผลทำให้การเดินทางไปทุ่งรังสิตสะดวกกว่าเดิมมาก จึงทำให้ประชากรอพยพเข้าไปในบริเวณนี้มากขึ้น ส่วนเส้นทางอื่นๆ ส่วนใหญ่แล้วเป็นถนนลูกรัง เช่น ถนนเลียบคลองรังสิต เป็นถนนลูกรังให้รถยนต์วิ่งไปได้ถึงคลองหก แล้วต่อเรือเพื่อไปสู่คลองอื่นๆ การคมนาคมในช่วงนี้ยังนิยมการเดินทางโดยอาศัยเรือ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยา คลองรังสิตประยูกศักดิ์ คลองระพีพัฒน์ และคลองข่อยต่างๆ เป็นเส้นทางสำคัญ ส่วนระบบขนส่งมวลชนในช่วงนี้มีรถไฟ แต่ความนิยมยังมีน้อย เนื่องจากยังขาดความสะดวกในการเข้าถึงสถานี¹⁶ ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2512 ได้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ๆ บริเวณแนวถนนพหลโยธิน โดยเฉพาะบริเวณคลองหนึ่งของอำเภอคลองหลวง และธัญบุรีที่กระจุกตัวอยู่บริเวณตำบลประชาธิปัตย์ และเกิดนิคมอุตสาหกรรมแห่งแรกในเขตทุ่งรังสิต ในปี พ.ศ.2514 คือ นิคมอุตสาหกรรมนวนคร ต่อจากนั้นเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นในปี พ.ศ.2515 ซึ่งมีผลกระทบต่อพื้นที่ทุ่งรังสิตในหลายๆ ด้าน จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดการขยายตัวของที่อยู่อาศัย และเกิดชุมชนใหม่ที่หลากหลาย ในบริเวณศูนย์กลางการคมนาคมที่มีการค้า การบริการมากขึ้น และยังมีผลกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการประกอบอาชีพของชุมชนเดิม คือ ชาวนา ด้วยเหตุผลที่ชาวนาส่วนใหญ่ร้อยละ 70 - 80 เป็นเพียงผู้เช่า ประกอบกับผลกระทบจากการทำถนนพหลโยธิน ที่มีการถมดินลงในคลองส่งน้ำโดยไม่ฝังท่อ ทำให้น้ำทางฝั่งเหนือ คือ บริเวณอำเภอคลองหลวงไม่มีน้ำ จึงเป็นแรงจูงใจให้ลูกหลานของชาวนารุ่นใหม่ หันเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดสังคมใหม่ที่มีรายได้ขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม แทนการผูกพันกับที่ดินดั้งเดิม¹⁷ สำหรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิมก็ยังคงตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลอง ในด้านการใช้พื้นที่นั้นในช่วงปี พ.ศ.2512 - 2517 นอกจากการเกิดขึ้นของโครงการจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่บางส่วนมาเป็นพืชไร่และพืชสวนมากขึ้น เช่น ส้ม กล้วย¹⁸ ซึ่งให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงกว่าการทำนา

ในปี พ.ศ.2520 - 2538 สภาพของพื้นที่บางส่วนโดยเฉพาะตามแนวสองข้างถนนพหลโยธิน บริเวณคลองหนึ่ง และบริเวณถนนรังสิต - นครนายก ซึ่งอยู่ริมคลองรังสิตประยูกศักดิ์ ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในสังคมไทยในปี พ.ศ.2510 และในช่วงประมาณ ปี พ.ศ.2524 โครงการหมู่บ้านจัดสรรก็เริ่มขยายตัวเข้ามาในทุ่งรังสิต บริเวณริมถนนพหลโยธิน แต่ยังมีน้อยมาก และยังไม่มีการจัดสรรบนถนนสายรองต่างๆ นอกจากนั้นยังมีสนามกอล์ฟ และสวน

¹⁶ สุภาวงศ์ จันทวานิช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 329

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48

¹⁸ ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 123

เกษตร โดยเฉพาะสวนเกษตรซึ่งเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2527 ได้รับความนิยมน่าสนใจสูงจากกลุ่มผู้ซื้อซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่ และเป็นผู้มีฐานะและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สวนเกษตรส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอคลองหลวงและอำเภอธัญบุรี นอกจากนั้นพัฒนาการทางระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น¹⁹ อีกทั้งโครงการสร้างสะพานปทุมธานี ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่แล้วเสร็จประมาณปี พ.ศ.2527 ทำให้การติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองฝั่งมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ระบบตลาดของผลผลิตเกษตรเปลี่ยนแปลง จากศูนย์กลางตลาดและชุมชนที่เคยกระจายอยู่ตามปากคลองซอยต่างๆ ได้กลายเป็นศูนย์กลางตลาดค้าส่งขนาดใหญ่และมีขอบเขตการค้าส่งระดับประเทศ ตั้งอยู่ในตำบลคูคต ใกล้กับถนนพหลโยธิน เขตอำเภอลำลูกกา คือ ตลาดค้าส่งสี่มุมเมือง ซึ่งพืชผักและผลไม้เกือบทั่วประเทศ (โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคกลางตอนบนและตะวันตก) ได้ถูกส่งมายังตลาดนี้ ตลาดกลางขายส่งสี่มุมเมืองนี้เกิดจากการดำเนินการจัดตั้งตามแนวนโยบายของรัฐบาลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เพื่อลดปัญหาความแออัดคับคั่ง ปัญหาการจราจรติดขัด ลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2528 การขยายตัวของการผลิตนอกภาคเกษตร ได้แก่ การเกิดสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวจากพื้นที่เดิมที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต และมหาวิทยาลัยรังสิตซึ่งได้เริ่มเปิดดำเนินการ การเติบโตของอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ตลอดจนการเติบโตของธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 จากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่จากเดิมเคยผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้ามาสู่การผลิตเพื่อการส่งออก และความต้องการที่อยู่อาศัยที่มีปริมาณความต้องการมากขึ้น นอกจากนั้นก็ยังมีการประกอบบริการ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเซียร์รังสิต ห้างสรรพสินค้าแมคโคร ห้างสรรพสินค้าเดอะดีไป๋ ห้างสรรพสินค้าเซฟวัน ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู ห้างสรรพสินค้าฟิวเจอร์พาร์ค-รังสิต ตลาดไทเป็นศูนย์รวมของผักและผลไม้ และสวนสนุกดรีมเวิลด์ การเติบโตของโครงการทั้งภาครัฐและเอกชนเหล่านี้ ได้ส่งผลให้สภาพพื้นที่โดยทั่วไปในเขตทุ่งรังสิตมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปอย่างมาก โดยเฉพาะต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดินทางการเกษตร ทั้งในลักษณะของการเปลี่ยนที่นาเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือการเปลี่ยนจากที่นามาเป็นพื้นที่ประกอบการอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือธุรกิจอื่นๆ เช่น บ้านจัดสรร สวนเกษตร ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวรังสิตให้ต้องปรับตัวรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก

ในช่วงปลายปี พ.ศ.2539 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ.2542 ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะ

¹⁹ สุนทร อัสสะไวย์ และ เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-52

เศรษฐกิจตกต่ำที่มีผลกระทบต่อการประกอบการในทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะต่อภาคธุรกิจเอกชน ที่ต้องชะลอการลงทุนหรือยกเลิกการลงทุน เช่น ด้านการก่อสร้าง โรงงานอุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักรหรือวัสดุก่อสร้าง จากภาวะดังกล่าวส่งผลต่อโรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ทุ่งรังสิตเช่นกัน โรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งจำเป็นต้องปิดกิจการหรือลดขนาดกิจการ ทำให้มีแรงงานที่ถูกละทิ้งและต้องประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิต และโครงการหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมากต้องประสบกับสถานการณ์บ้านว่าง กลายเป็นปัญหาต่อความสูญเสียทางเศรษฐกิจต่อการใช้ที่ดิน

จากการศึกษาความเป็นมาของพื้นที่ทุ่งรังสิต ทำให้ทราบวิวัฒนาการของพื้นที่โดยลำดับ คือ มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิมกระจุกกระจายอยู่ริมฝั่งคลอง ไม่เป็นหมู่บ้านที่กระจุกตัวรวมกัน ประชากรเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ก่อนแล้วค่อยกระจายขึ้นไปทางตอนเหนือของทุ่งรังสิต โดยมีคลองเป็นปัจจัยนำในการตั้งถิ่นฐานของเขตนี้ในช่วงแรกของการบุกเบิกพื้นที่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบต่ำ มีห้วยหนองคลองบึงตามธรรมชาติมาก การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เพื่อการทำเกษตรกรรม คือ นาข้าว ไม่มีการปลูกพืชผักหรือผลไม้อื่น บริเวณที่มีประชากรกระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่น คือบริเวณคลองซอยที่ 6 และคลองซอยที่ 7 ฝั่งใต้คลองรังสิต ซึ่งเป็นศูนย์กลางของตลาดขนาดใหญ่ นอกจากนั้นก็จะกระจายอยู่ในบริเวณริมคลองซอยอื่นๆ ที่ขุดแยกมาจากคลองหลัก ซึ่งลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิมยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางบก ถนนจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการส่งออกผลผลิตอุตสาหกรรมและความต้องการที่อยู่อาศัย ทำให้โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจหมู่บ้านจัดสรร เริ่มขยายตัวเข้ามาในพื้นที่บริเวณริมถนนพหลโยธิน และมีการขยายตัวของประชากรกลุ่มใหม่เข้ามา มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณศูนย์กลางการคมนาคม และมีการพัฒนาเป็นชุมชนใหม่ จากพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการผลิตข้าวที่สำคัญ ปัจจุบันพื้นที่ทุ่งรังสิตกลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม และต่อชุมชนเกษตรที่เป็นชาวนา เนื่องมาจากการกลายเป็นชุมชนที่มีความหลากหลาย ทั้งชุมชนชาวสวน ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนบ้านจัดสรร ชุมชนบริการที่ต้องมาอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันและร่วมกันในการทำให้รังสิตเปลี่ยนแปลง และมีแนวโน้มว่าจะเป็น

ตารางที่ 3-1 วิวัฒนาการพื้นที่ทุ่งรังสิต

ช่วงสมัย พ.ศ.	สภาพชุมชนและการพัฒนา		สภาพเมืองและการพัฒนา
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป	
2433 พระบาท สมเด็จพระ จุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	-เริ่มขุดคลองรัง สิตประยูรศักดิ์ และเกิดการ อพยพเข้ามาตั้ง ถิ่นฐานใหม่	-พื้นที่ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นท้องทุ่งและป่าได้รับ การบุกเบิกเป็นพื้นที่นาข้าวอันกว้างใหญ่ ถึง จะมีปัญหาที่น้ำมีไม่พอ หรือน้ำมากเกินไป จนท่วมที่นาเสียหายบ้าง แต่ใช้ทำนาได้ -การใช้ที่ดิน พื้นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะ กระจัดกระจายอยู่บริเวณริมฝั่งคลองซอยที่ ขุดแยกมาจากตัวคลองหลัก และใช้ทำนา ข้าวเป็นส่วนใหญ่ -ลักษณะชุมชน เป็นชุมชนที่ไม่เป็นบ้านและ ครอบครัวเต็มรูป ส่วนใหญ่ชาวนาที่อพยพ เข้ามามีจุดประสงค์เพื่อหาที่นาชั่วคราว การ ตั้งถิ่นฐานได้เริ่มขึ้นทางตอนใต้ของทุ่งรังสิต และกระจายอยู่ตามสองฝั่งคลองรังสิตประยูร ศักดิ์และคลองซอยต่างๆ	-การขุดคลองรังสิตประยูร ศักดิ์เพื่อต้องการขยายพื้นที่ เพาะปลูกข้าว
2438	-เริ่มขุดคลองโดย เครื่องจักร	-การใช้ที่ดิน เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและ เกษตรกรรมนาข้าว -ลักษณะชุมชน เป็นชุมชนเกษตรกรรม ตั้ง ถิ่นฐานกระจายกันอยู่ห่างๆสองฝั่งคลองรัง สิตประยูรศักดิ์และคลองซอยที่ 6 และที่ 7	-เกิดศูนย์กลางชุมชนและ ศูนย์กลางพาณิชยกรรม คือ ตลาดปากคลองเจ็ด(গুলิ์จีนที่ ถูกเลิกจ้างขุดคลองจึงหันมา ตั้งถิ่นฐานเพื่อการค้าขาย)
2445	-การนำวิทยาการ ทางด้านชล ประทานสมัยใหม่ เข้ามาใช้	-พื้นที่โดยทั่วไปเป็นเกษตรกรรมนาข้าว แต่ จากการที่เป็นพื้นที่ขยายใหม่จากการขุด คลองจึงมีปัญหาการขาดน้ำ และคลองตื้นเขิน เพราะขาดการดูแลที่ดีพอ -การใช้ที่ดิน เพื่อการทำเกษตรกรรมและอยู่ อาศัย -ลักษณะชุมชน เป็นชุมชนชนบทที่กระจุกตัว กันมากที่สุดบริเวณคลองซอยที่ 6 และที่ 7 ฝั่ง ใต้คลองรังสิต	-ทุ่งรังสิตได้รับการสถาปนา เป็นเมืองธัญบุรีในปี พ.ศ. .2445 -ทุ่งรังสิตมีบทบาทเป็นแหล่ง ผลิตข้าวเพื่อการส่งออกที่ สำคัญ
	-เกิดสภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำ ของโลก -เกิดโรคระบาด -ดินเปรี้ยว	-พื้นที่โดยทั่วไปยังคงปลูกข้าว แต่น้ำไม่พอ ไปหล่อเลี้ยงการทำนาข้าว ดินเปรี้ยว ประกอบกับความต้องการผลผลิตลดลง และ การเกิดโรคระบาด จึงมีพื้นที่นาข้าวถูกปล่อย ทิ้งร้างว่างเปล่า	-ชาวนาบางส่วนอพยพออก จากพื้นที่ทุ่งรังสิต

ตารางที่ 3-1 (ต่อ)

ช่วงสมัย พ.ศ.	สภาพชุมชนและการพัฒนา		สภาพเมืองและการพัฒนา
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป	
2451-2456	-เกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ.2451-2452 -ประสบกับภาวะฝนแล้งเป็นเวลา 3 ปีติดต่อกันในปี พ.ศ.2452-2456	-นาข้าวในบริเวณทุ่งรังสิตได้รับความเสียหายมาก	
2458-2474 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	-เริ่มโครงการชลประทานป่าสักได้	-พื้นที่เพาะปลูกแถบตะวันออกของทุ่งรังสิตเพิ่มขึ้นหลังจากที่โครงการชลประทานป่าสักได้เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2465 -การใช้ที่ดิน เป็นที่อยู่อาศัยริมคลอง และเป็นพื้นที่เกษตรกรรมนาข้าว -ลักษณะชุมชน ยังไม่มีการพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่ชัดเจน เนื่องจากเกษตรกรรมส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกโดยการเช่าที่นา	-มีโครงการชลประทานเพื่อปรับปรุงการใช้น้ำในการทำนาข้าว -ตั้งสถานีทดลองข้าวแห่งแรกของประเทศไทยปี พ.ศ.2459
2475-2500	-ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	-พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นที่ปลูกข้าว แต่ในช่วงปี พ.ศ.2495เกษตรกรรมเริ่มปลูกพืชชนิดอื่นๆ ได้แก่ แตงโม กัญชวยหอม ส้ม และมันเทศ -การใช้ที่ดิน เป็นที่พักอาศัยและเกษตรกรรมนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ แต่เกษตรกรรมเริ่มตัดแปลงพื้นที่บางส่วนเป็นสวนผลไม้ -ลักษณะชุมชน เป็นชุมชนชนบทที่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานที่ถาวรมากขึ้น เริ่มคิดที่จะบำรุงรักษาดิน เนื่องจากชาวนาบางส่วนได้เป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน แต่เป็นเพียงส่วนน้อย	-เมืองธัญญบุรีได้ถูกลดฐานะเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดปทุมธานีในปี พ.ศ.2475 -ก่อสร้างโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่
2500	-การพัฒนาการคมนาคมทางบกโดยการสร้างถนนพหลโยธิน -นโยบายสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเกี่ยวกับภาคอุตสาหกรรม	-การสร้างถนนพหลโยธิน ทำให้การเดินทางเข้าสู่พื้นที่ทุ่งรังสิตสะดวกมากขึ้น -การใช้ที่ดิน เป็นที่พักอาศัยและเพื่อการเกษตรกรรมนาข้าวเป็นหลัก เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณริมถนนพหลโยธินในเขตอำเภอคลองหลวงและธัญบุรีในบริเวณคลองหนึ่งและประชาธิปไตยเป็นเขตอุตสาหกรรม	-เริ่มมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในย่านรังสิต

ตารางที่ 3-1 (ต่อ)

ช่วงสมัย พ.ศ.	สภาพชุมชนและการพัฒนา		สภาพเมืองและการพัฒนา
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป	
		-ลักษณะชุมชน จากชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็มีทางเลือกด้านอาชีพของสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรดั้งเดิมมาเป็นการขายแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม แต่ก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไม่มากนัก และชุมชนเดิมในบริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปยังไม่ถูกกระทบกระเทือน	
2512-2520	-ระบบเศรษฐกิจไทยได้เปิดทำการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น	-พื้นที่นาบางส่วนมีการปรับเปลี่ยนมาเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวน ซึ่งให้ผลตอบแทนที่สูงกว่ามากขึ้น -การใช้ที่ดิน เป็นการใช้พื้นที่เพื่อเกษตรกรรมนาข้าวและที่อยู่อาศัยเป็นหลัก แต่รูปแบบของที่พักอาศัยเริ่มเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร และมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นโดยบริเวณคลองหนึ่งจะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ต้องการแรงงานมาก ส่วนพื้นที่ประชาธิปไตยจะเป็นโรงงานขนาดเล็กประเภทซ่อมเครื่องจักรเป็นส่วนใหญ่ -ลักษณะชุมชน สมาชิกในครอบครัวเกษตรกรรมดั้งเดิมเลือกที่จะขายแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น และมีการกระจายตัวของชุมชนใหม่ตามพื้นที่ที่เป็นแหล่งงาน และอยู่ในบริเวณที่มีการเข้าถึงสะดวกมากขึ้น	-พื้นที่ทุ่งรังสิตกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญทั้งทางการเกษตร อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม -เกิดนิคมอุตสาหกรรมในเขตอำเภอคลองหลวงในปี พ.ศ.2514 - มีการขยายตัวของการใช้ที่ดินประเภทสถานประกอบการศึกษาระดับสูง -เกิดเคหะชุมชนรังสิตในปี พ.ศ.2520
2523-2529	-นโยบายส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและโครงสร้างภาษีส่งออกทำให้ความสำคัญของการปลูกข้าวลดลง	-พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว แต่เริ่มมีการขยายตัวของเกาะปลูกส้มเขียวหวานในพื้นที่ทุ่งรังสิตอย่างชัดเจน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2529 และมีการขยายตัวเข้าไปเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีการทำนาสองครั้งมาก เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีระบบการควบน้ำที่ดี และช่วงหลังปี พ.ศ.2529 มีการใช้พื้นที่เพื่อการผลิตนอกภาคเกษตรมากขึ้น	-เกิดตลาดกลางขายส่งส้มเมือง ตั้งอยู่ในตำบลคูคต ใกล้กับถนนพหลโยธิน อำเภอลำลูกกา -โครงการชุมชนนครเมืองใหม่ เป็นเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ตารางที่ 3-1 (ต่อ)

ช่วงสมัย พ.ศ.	สภาพชุมชนและการพัฒนา		สภาพเมืองและการพัฒนา
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป	
		<p>-การใช้ที่ดิน พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกนาข้าวมีการปรับเปลี่ยนเป็นสวนส้มมากขึ้น เนื่องจากใช้พื้นที่ขนาดเล็กกว่าแต่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และพื้นที่บางส่วนได้ถูกเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยและอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง</p> <p>-ลักษณะชุมชน มีการอพยพของชาวสวนส้มจากพื้นที่อื่นๆเข้ามาในพื้นที่ทุ่งรังสิตกันมาก และได้แทรกตัวอยู่กับชุมชนชาวนาเดิม และในขณะเดียวกันชาวนาเดิมก็ได้เปลี่ยนพื้นที่นาของตนไปปลูกส้มด้วย และในช่วงนี้ถนนมีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานมากขึ้น โดยมีการเกาะตัวตามแนวยาวของถนนอย่างชัดเจน</p>	<p>- การสร้างสะพานปทุมธานีข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2527 ทำให้มีการติดต่อที่สะดวกมากขึ้น</p>
2531	<p>-เศรษฐกิจของประเทศที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และการปรับปรุงถนนสายต่างๆโดยเฉพาะถนนสายหลัก</p> <p>-มีการเติบโตของธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรอย่างมาก เนื่องจากความต้องการที่อยู่อาศัยที่สะสมต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมา</p>	<p>-การใช้ที่ดิน การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยได้รุกเข้าสู่พื้นที่ด้านในที่มีคลองชลประทานและคลองส่งน้ำคั่นอยู่เป็นระยะๆ ส่วนการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างเพื่ออุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ ยังคงยึดแนวถนนสายหลักเป็นสำคัญ</p> <p>-ลักษณะชุมชน มีการเกิดขึ้นของชุมชนย่อยๆตามศูนย์กลางของกิจกรรมต่างๆแทรกตัวอยู่ตามพื้นที่ที่มีการคมนาคมทางบกเข้าถึง เช่นชุมชนเพื่อการค้า การบริการ ส่วนชุมชนเดิมก็ยังคงยึดติดกับริมคลอง แต่เป็นชุมชนที่มีความเป็นสังคมเกษตรกรรมน้อยลง</p>	<p>-เกิดธุรกิจจัดสรรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะถนนสายรองที่ตัดแยกจากถนนพหลโยธิน เช่น ถนนลำลูกกา และถนนรังสิต - องค์กรกิจ</p>
2539- ปัจจุบัน	<p>-เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ</p>	<p>-ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรเผชิญกับสถานการณ์บ้านว่าง ทำให้เกิดความสูญเสียในการใช้ประโยชน์ที่ดิน</p>	

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่เพื่อรองรับความเป็นเมืองที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินและต่อการดำรงอยู่ของชุมชนมากขึ้น

3.2 บทบาทคลองในโครงการชลประทานรังสิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3.2.1 ประวัติคลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองต่างๆ ในโครงการฯรังสิต

คลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นคลองที่ขุดขึ้นในโครงการรังสิตในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นคลองใหญ่ มีคลองแยกและคลองซอยทั้งสิ้น 43 คลอง ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางในบริเวณพื้นที่ราบฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่เรียกว่า ทุ่งหลวง มีคลองเปรมประชากรเป็นเขตอยู่ทางด้านตะวันตก แม่น้ำนครนายกกั้นอยู่ทางด้านตะวันออก ด้านใต้มีคลองแสนแสบ คลองบางขนากเป็นเขต ส่วนด้านเหนือจรดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี และนครนายก คลองที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นต่างจากคลองที่ขุดขึ้นในรัชกาลก่อนๆ ซึ่งยังไม่พ้นภาวะศึกสงคราม คลองที่ขุดจึงเป็นไปเพื่อการยุทธศาสตร์และการคมนาคม ในขณะที่คลองที่ขุดในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริในการขุดคลองว่า

“ การขุดคลองเพื่อจะเป็นที่มหาชนทั้งปวงได้ไปมาอาศัยและเป็นทางที่จะให้สินค้าได้บรรทุกไปมาโดยสะดวก ซึ่งให้ผลแก่การเรือกสวนไร่นา ซึ่งจะได้เกิดทวีขึ้นในพระราชอาณาจักร เป็นการอุดหนุนการเพาะปลูกในบ้านในเมืองให้วัฒนาเจริญยิ่งขึ้น ”

จากวัตถุประสงค์ในการขุดคลองที่มุ่งเพื่อสนองตอบทั้งประโยชน์ทางการคมนาคมและการเพาะปลูกควบคู่กันไป จึงส่งผลให้แนวการขุดคลองส่วนใหญ่อยู่ทางฝั่งตะวันออกและตอนบนของลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนใต้ เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่ส่วนอื่นในอาณานิคมเดียวกัน²⁰ ทุ่งรังสิตก็เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในอาณานิคมดังกล่าวที่ได้รับการพัฒนาด้วยการขุดคลอง

ในการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ รัฐบาลเห็นความสำคัญของการขุดคลองแต่ไม่มีเงินทุน รัฐบาลจึงได้พยายามเชิญชวนเจ้านายและข้าราชการที่มีทุนทรัพย์มาดำเนินการแทน โดยรัฐบาลให้การตอบแทนคือให้สิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินสองฝั่งคลอง และมีอำนาจซื้อขายที่ดินอย่างเต็มที่ แต่ก็

²⁰ ชิกษารุ ทานาเบ้, "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย", วารสารธรรมศาสตร์ 5 (ตุลาคม 2518-มกราคม 2519) : 89. อ้างถึงใน ปิยนาด บุนนาค และคณะ, เรื่องเดิม.

ปรากฏว่าไม่มีผู้ใดกล้ามาลงทุน เพราะต้องใช้เงินลงทุนมาก และไม่แน่ใจว่าจะได้ทุนคืน²¹ อย่างไรก็ตามต่อมาได้มีกลุ่มบุคคลผู้มีทรัพย์สินที่มีความสนใจในกิจการด้านนี้ ประกอบด้วยพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระปฏิบัติราชประสงค์ พระนานาพิธภาณี หลวงสารราชายุตต์(เจ้าสัวยม) และนายโยราคิม คราซี วิศวกรชาวอิตาลีได้รวมทุนเข้าหุ้นกันตั้งเป็นบริษัทขึ้นเรียกว่า " บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม "²²

รัฐบาลได้ทำสัญญากับบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2431 เรียกว่า "พระบรมราชานุญาตพิเศษ" ให้บริษัทได้รับสิทธิผูกขาดการขุดคลองทั่วพระราชอาณาจักร เป็นเวลานาน 25 ปี เมื่อขุดคลองเสร็จแล้วบริษัทยังมีสิทธิในที่ดินสองฝั่งคลองตลอดทั้งลำคลอง โดยมีข้อกำหนดว่าสำหรับคลองกว้าง 8 วา บริษัทจะได้ที่ดินยื่นเข้าไปฝั่งละ 40 เส้น (1.6 กิโลเมตร) คลองกว้าง 6 วา จะได้ที่ดินยื่นเข้าไปฝั่งละ 30 เส้น และสำหรับคลองกว้าง 4 วา บริษัทจะได้ที่ดินยื่นเข้าไปฝั่งละ 25 เส้น ทั้งนี้โดยมีข้อตกลงว่าบริษัทจะต้องให้ผลประโยชน์ตอบแทนรัฐบาล 20% ของผลกำไรที่บริษัทจะได้รับ²³ โดยเริ่มขุดตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2433 แล้วเสร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. 2440²⁴ โดยขุดตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลบ้านใหม่ใต้เกาะใหญ่ แขวงเมืองปทุมธานี ไปออกแม่น้ำนครนายก ที่ตำบลปลากดหัวควายกว้าง 6 วา ยาว 1,400 เส้น ต่อมาใน พ.ศ. 2435 ได้ขยายความกว้างของคลองนี้เป็น 8 วา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อคลองนี้ว่า "รังสิตประยูรศักดิ์" เพื่อเป็นเกียรติแก่พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร) พระราชโอรสในเจ้าจอมมารดา ม.ร.ว. เนือง สนิทวงศ์ ซึ่งเป็นธิดาในพระเจ้าสายสนิทวงศ์ แต่เดิมพื้นที่บริเวณแถบนี้เรียกว่า "ทุ่งหลวง" แต่เมื่อมีคลองรังสิตตัดผ่านจึงเรียกว่า "ทุ่งรังสิต" ไปด้วย คลองรังสิตนี้ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า "คลองแปดวา" ตามความกว้างของคลอง บางคนก็เรียกว่า "คลองเจ้าสาย" เพราะพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เป็นผู้ดำเนินการขุด ในระยะเวลาเดียวกันบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามได้ขยายพื้นที่ให้กว้างออกไป โดยขุดคลองซอยแยกจากคลองรังสิตทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้อีกฝั่งละ 20 คลองรวมเป็น 40 คลอง กว้างตั้งแต่ 3 วาถึง 5 วา ลึกตั้งแต่ 3 ศอกถึง 5 ศอก เป็นระยะทางรวมกันทั้งสิ้น 29,477 เส้น 10 วา และขุดคลองสกัดทกวา

²¹ ห.จ.ช.,ร.5 กษ.9.4/12, อ้างถึงใน ปิยนาด บุนนาค และคณะ, เรื่องเดิม.

²² ห.ร.ช.,ร.5 กษ.9.4/12, อ้างถึงในปิยนาด บุนนาค และคณะ, เรื่องเดิม.

²³ โปรดดูรายละเอียดของสัญญาในภาคผนวก 6ก. ในปิยนาด บุนนาค และคณะ, คลองในกรุงเทพฯ ความ เป็นมาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อกรุงเทพฯ ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325-2525) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 45-106, อ้างถึงใน ปิยนาด บุนนาค และคณะ, เรื่องเดิม.

²⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ร.5 กษ.กรมคลอง เลขที่ 34/791 ประวัติคลองต่างๆ พ.ศ. 2452.

สายบน หกวาสายล่าง กว้าง 6 วา ลึก 5 ศอก คิดเป็นระยะทางยาว 2,030 เส้น ซึ่งเมื่อรวมคลองรังสิตด้วยก็เป็น 43 คลอง มีความยาวรวมทั้งสิ้น 33,400 เส้น เนื่องจากคลองขายนี้นับบริษัทจางกรรมกรชาวจีนให้เป็นผู้ขุด ชาวบ้านจึงเรียกคลองขอยดังกล่าวว่า "คลองเจ็ก" ไม่ได้เรียกว่า "คลองหนึ่ง" "คลองสอง" ฯลฯ ดังในปัจจุบัน ส่วนคลองสกัดสายบนทางเขตอำเภอคลองหลวงและอำเภอหนองเสือ รวมทั้งคลองสกัดสายล่างอำเภอลำลูกกา ซึ่งขุดกว้าง 6 วา ชาวบ้านก็ยังเรียกว่า "คลองหกวา" แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ นอกจากการขุดคลองดังกล่าวแล้ว ยังได้สร้างประตูน้ำขึ้นอีก 3 แห่ง คือ ที่คลองรังสิต 2 แห่ง ได้แก่ ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ทางด้านตะวันตก ประตูน้ำเสาวภาผ่องศรีทางด้านตะวันออก ส่วนอีกประตูน้ำหนึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของคลองหกวาสายล่างคือประตูน้ำบริษัทสมบูรณ²⁵

ธุรกิจของการซื้อขายที่ดินในโครงการรังสิตรุ่งเรืองสุดขีดในระหว่าง พ.ศ. 2441-2447 กล่าวกันว่ามีการทุ่มกว้านซื้อที่ดินขนาดใหญ่ ไว้ให้ชาวนาเช่า ส่วนใหญ่ได้แก่เจ้านาย ข้าราชการ บาทหลวง ในคริสต์ศาสนาและพ่อค้าชาวจีนในกรุงเทพฯ จนเกิดการ "เล่นซื้อเล่นขาย" กันอย่างคึกคักเพราะผู้ซื้อต้องการซื้อเพื่อเก็งกำไรหรือเอาไว้ให้เช่าต่อ จนถึงกับ "หากำไรได้คนละพันซึ่งก็มี จึงถาเลื่องกันว่าผู้ที่มีที่นาในทุ่งหลวงบริเวณคลองรังสิตมั่งมีเป็นเศรษฐีกันโดยมาก"

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วว่า ได้เกิดมีการ "เล่นซื้อเล่นขาย" ที่ดินในโครงการรังสิตกันมาก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจหรือมีทรัพย์สินในการซื้อ ชาวนาส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้เช่า รวมทั้งด้วยบทกฎหมายที่ดินยังมีข้อบกพร่อง จึงเกิดกรณีวิวาทแย่งชิงที่ดินระหว่างราษฎรซุลมุนุ่นวายไปหมด กว่ารัฐบาลจะหาหนทางแก้ไขโดยออกโฉนดที่ดินเป็นหลักฐานในกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ใช้เวลาหลายปีทีเดียวและเป็นเหตุให้เกิด "กรมที่ดิน" และ "กรมชลประทาน" ขึ้นมาในรัชสมัยนี้เอง²⁶

จึงนับได้ว่ารัฐบาลประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปได้อย่างกว้างขวาง และชาวบ้านต่างถิ่นอพยพเข้ามาปักหลักทำมาหากินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งทุ่งรังสิตกลายเป็นแหล่งชุมชนใหญ่จนได้รับการจัดตั้งเป็นเมือง โดยได้รับพระราชทานนามเมืองว่า "ธัญบุรี" หมายถึง "เมืองข้าว" เพราะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่อุดมสมบูรณ์ จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คู่กับเมือง "มีนบุรี" หมายถึง "เมืองปลา"

สรุปได้ว่า คลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองต่างๆ ในพื้นที่โครงการรังสิตนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อรากฐานการตั้งถิ่นฐานเพื่อการทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนา นับตั้งแต่เริ่มขุดคลองมาจนถึง

²⁵ ปิยนาด บุนนาค และคณะ, "ชีวิต การต่อสู้ ความรัก ความหวัง" ของนายโกศล เจษฎารวงกุล ส่วนที่ 3 รังสิต : จากทุ่งหลวงสู่ชุมชนเมือง, 2537

²⁶ ขนิษฐา สุวรรณชาติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-108

ทุกวันนี้ (แผนที่ 3-1)

3.2.2 ระบบชลประทานกับบทบาทการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา พื้นที่บริเวณโครงการรังสิต ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของการพัฒนาด้านการเกษตรและการชลประทานของประเทศที่มีความสำคัญ ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และวิทยาการด้านการชลประทานของประเทศ เมื่อเกิดโรงงานอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ สถานศึกษาชั้นสูงและศูนย์ธุรกิจการพาณิชย์สมัยใหม่มาตั้งในบริเวณนี้ ทำให้ทุ่งรังสิตต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง การใช้น้ำทั้งในด้านการเพาะปลูก อุปโภคบริโภค ดังนั้นการเข้าใจถึงสภาพการใช้ประโยชน์ของน้ำในคลองรังสิตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการนำมาพิจารณาการพัฒนาทุ่งรังสิต

ในการศึกษานี้จะไม่พิจารณารายละเอียดในแง่ของงานทางด้านวิศวกรรม หากจะพิจารณาในเรื่องของพื้นที่ของทุ่งรังสิตที่เกี่ยวข้องกับการชลประทานว่ามีสภาพการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

คลองรังสิตได้ถูกแบ่งการดูแลพื้นที่ของคลองรังสิตเป็น 2 ส่วน คือ ทางตอนบนจากฝั่งซ้ายของคลองไปถึงคลองเปรมประชากร เรียกว่า"รังสิตเหนือ" มีพื้นที่ทั้งหมด 445,000 ไร่ และทางด้านตอนล่างจากคลองฝั่งขวาไปจนถึงคลองแสนแสบ เรียกว่า"รังสิตใต้" มีพื้นที่ 529,974 ไร่ ซึ่งในรายละเอียดทางด้านแหล่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูกของโครงการมีดังนี้

1) แหล่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูกของโครงการรังสิตเหนือ¹

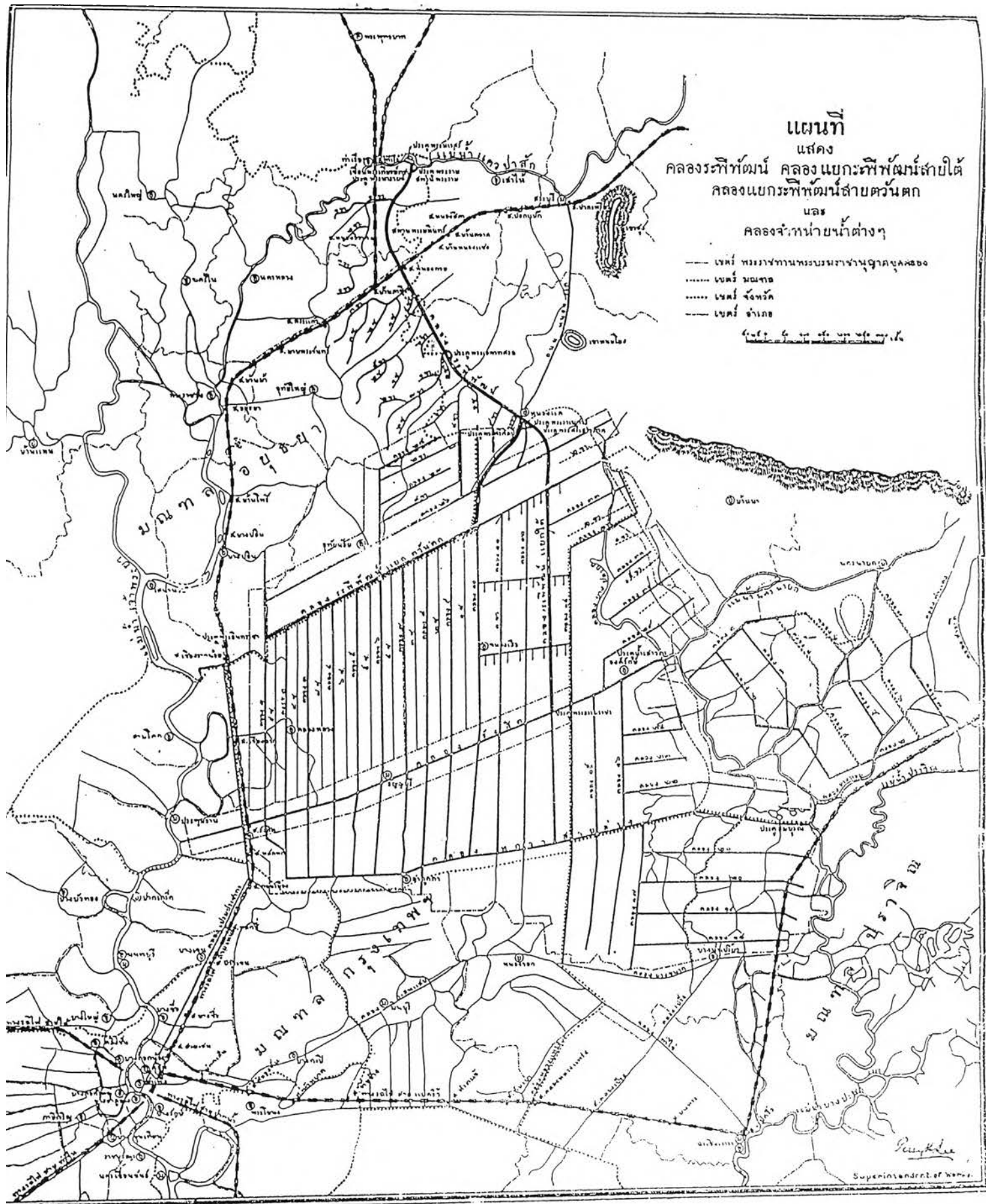
การชลประทานในเขตโครงการรังสิตเหนือเป็นโครงการประเภทเหมืองฝายและเก็บกักน้ำ แหล่งน้ำที่นำมาใช้เพาะปลูกในโครงการมีดังนี้ ดูแผนที่3-2

(1) น้ำฝนในเขตโครงการฯ ตอนบน ได้แก่ โครงการฯ ป่าสักใต้ โครงการนครหลวงและโครงการฯ นครนายก เมื่อเหลือใช้หรือมีมากเกินไปเกินความต้องการจะระบายลงมาในพื้นที่โครงการรังสิตเหนือ

(2) น้ำฝนในเขตโครงการฯ รังสิตเหนือ จากสถิติน้ำฝนบริเวณพื้นที่โครงการประมาณ 1,370 มม./ปี

(3) เปิดรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อมีระดับน้ำสูงทางประตูระบายน้ำ คลองเปรม ประตูระบายน้ำเชียงรากน้อยและประตูระบายน้ำเชียงรากใหญ่

(4) น้ำจากเขื่อนเจ้าพระยาผ่านประตูระบายน้ำมโนรมย์มาตามคลองชยันตา-ป่าสัก ซึ่งจะ

ถูกผันเข้าคลองระพีพัฒน์เหนือเขื่อนเจ้าพระรามหก ส่งมาตามคลองระพีพัฒน์แยกตก ซึ่งเป็นคลองสายใหญ่ของโครงการจะส่งน้ำต่อไปให้คลองซอย 1 ซ้าย – 9 ซ้าย และคลองระบายน้ำจากคลอง 10 – คลอง 1 กระจายน้ำให้พื้นที่โครงการ นอกจากนี้ยังได้รับน้ำที่ส่งมาจากคลอง 1 ขวา ของคลองระพีพัฒน์แยกใต้ และจากคลองระพีพัฒน์แยกใต้ด้วย กล่าวได้ว่าพื้นที่โครงการ รั้งลิตเหนือมีน้ำเข้ามาทางคลองระพีพัฒน์แยกตก และคลองระพีพัฒน์แยกใต้เท่านั้น และโครงการ รั้งลิตเหนือมีคันกันน้ำ ทั้ง 3 ด้าน มีระดับหลังคันเฉลี่ย + 3.50 ม.

โครงการ รั้งลิตเหนือมีสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ที่มีความลาดชัน จากทิศตะวันตกเฉียงเหนือสู่อีสานตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่เพาะปลูกแสดงไว้ตามตารางที่ 3-2 และแผนที่ 3-2 ซึ่งเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีและนาปรังมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่พื้นที่ปลูกส้มมีเพิ่มมากขึ้น สาเหตุสำคัญก็คือ การขาดแรงงานภาคเกษตร มีการย้ายแรงงานในภาคเกษตรเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งในปัจจุบันมีโรงงานเกิดขึ้นในบริเวณนี้อย่างรวดเร็ว อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ ราคาที่ดินสูงขึ้นมาก มีการขายที่ดินเพื่อนำมาพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรมและในมีถนนวงแหวนทั้งรอบนอกตัดผ่านพื้นที่โครงการ ซึ่งคาดว่าจะทำให้พื้นที่สองฟากถนนเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย และเพื่อการพาณิชย์เหมือนกับกรณีพื้นที่ริมถนนพหลโยธิน หรือถนนรังสิต-นครนายก จึงเป็นสาเหตุให้พื้นที่เกษตรลดลงไปอีกในอนาคต

สำหรับโครงการ รั้งลิตเหนือสามารถแบ่งพื้นที่เพาะปลูกออกได้เป็น 2 บริเวณ คือ NR 1 และ NR 2 ดูแผนที่ 3-2 ประกอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. NR 1 เป็นพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันตกของโครงการ รั้งลิตเหนือ พื้นที่บางส่วนเป็นชุมชนได้แก่ พื้นที่ระหว่างคลองเปรมประชากรจนถึงคลอง 1 และพื้นที่บริเวณริมคลองรั้งลิตระหว่างคลองเปรมประชากรจนถึงคลอง 5 พื้นที่ตอนกลางปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ทางตะวันออกของ NR 1 เริ่มมีการปลูกส้มเพิ่มขึ้น

2. NR2 เป็นพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันออกของโครงการ รั้งลิตเหนือ พื้นที่บริเวณนี้เกือบทั้งหมดปลูกส้ม มีการปลูกข้าวอยู่บ้างเล็กน้อย การส่งน้ำให้กับบริเวณนี้ใช้คลอง 1 ขวาของคลองระพีพัฒน์แยกใต้ โดยคลอง 1 ขวานี้มีประตูระบายน้ำกลางคลอง (ประตูระบายน้ำกลางคลอง 11) เพื่อยกระดับน้ำให้เข้าคลอง 1 ตก, 2 ตก และคลอง 1 ออก 2 ออก นอกจากนั้นจะได้รับน้ำจากคลองระพีพัฒน์แยกใต้ด้วย ปริมาณน้ำทั้งหมดนี้จะแผ่กระจายเข้าสู่พื้นที่ NR2

อนึ่งความต้องการใช้น้ำของพื้นที่สวนส้มจะน้อยกว่าความต้องการใช้น้ำของข้าวมาก คือ

- ความต้องการใช้น้ำของส้ม 1 ฤดูกาลเฉลี่ย 160 วัน ใช้น้ำ 570 ม³/ฤดู/ไร่ หรือค่าชล

ตารางที่ 3-2 พื้นที่เพาะปลูกโครงการรังสิตเหนือ

พ.ศ.	โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตเหนือ			
	พื้นที่ชลประทาน	นาปี(ไร่)	นาปรัง(ไร่)	สวน(ไร่)
2520	445,428	398,694	94,734	14,352
2521	445,428	391,489	111,335	16,000
2522	445,500	377,696	116,335	25,321
2523	445,500	359,771	35,947	43,495
2524	445,500	355,580	116,670	43,495
2525	445,500	342,375	150,580	52,158
2526	445,500	332,981	144,337	52,158
2527	445,500	296,877	122,965	52,158
2528	445,500	189,083	137,557	69,653
2529	445,500	285,475	126,038	69,653
2530	445,500	272,407	133,378	69,653
2531	445,500	258,071	85,895	69,653
2532	445,500	249,203	127,028	69,653
2533	445,500	279,203	120,977	119,118
2534	445,500	238,402	64,469	121,489
2535	455,586	184,787	81,870	132,101
2536	455,586	174,039	67,799	135,846
2537	455,586	135,444	33,169	137,839
2538	455,586	136,629	66,861	159,122
2539	455,586	87,470	85,945	151,650

ที่มา : โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตเหนือ

ภาวะ = 0.0412 ลิตร/วินาที/ไร่

- ความต้องการใช้น้ำของข้าวนาปี 1 ฤดูกาลเฉลี่ย 150 วัน ใช้น้ำ 1,500 ม³/ฤดู/ไร่ หรือค่า
ชลภาวะ = 0.1157 ลิตร/วินาที/ไร่

- ความต้องการใช้น้ำของข้าวนาปรัง 1 ฤดูกาลเฉลี่ย 100 วัน ใช้น้ำ 2,000 ม³/ฤดู/ไร่ หรือ
ค่าชลภาวะ = 0.230 ลิตร/วินาที/ไร่

ซึ่งแสดงความต้องการใช้น้ำของสัมมน้อยกว่าข้าวนาปี 2.8 เท่าและน้อยกว่าข้าวนาปรัง ถึง 5.6 เท่า

แหล่งน้ำในโครงการฯ รังสิตเหนือ นอกจากจะใช้เพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังใช้เพื่อการอุปโภค-
บริโภคด้วย แต่ไม่มีการใช้คลองเป็นเส้นทางคมนาคม เนื่องจากปัจจุบันมีถนนคันคลองเกือบทั้งหมด
ซึ่งใช้เป็นเส้นทางคมนาคม และขนส่งในพื้นที่ทดแทนการเดินเรือในอดีต

1) แหล่งน้ำและพื้นที่เพาะปลูกของโครงการรังสิตใต้²

การชลประทานในเขตโครงการรังสิตใต้ เป็นประเภทเก็บกักน้ำในทุ่งและระบายน้ำทิ้งเมื่อมีน้ำ
เกินความต้องการ ดังนั้นถ้ามีน้ำน้อยโครงการจะเก็บรักษาน้ำไว้โดยปิดอาคารชลประทานและถ้ามีน้ำ
มากเกินความต้องการ จะเปิดอาคารเพื่อระบายน้ำทิ้งไป แหล่งน้ำที่นำมาใช้เพาะปลูกในโครงการฯ มี
ดังนี้ ดูแผนที่ 3-3

(1) น้ำฝนที่ตกในเขตโครงการตอนบน ได้แก่โครงการฯ นครหลวง โครงการฯ รังสิตเหนือและ
โครงการฯ นครนายกฝั่งขวาบริเวณหุบเขาบ้านพริก บ้านลำ แล้วไหลผ่านมาทางคลองบางปลากด
คลอง 18 จนถึงคลองรังสิตประยูรศักดิ์

(2) น้ำฝนในเขตโครงการฯ รังสิตใต้ จากสถิติน้ำฝนบริเวณพื้นที่โครงการประมาณ 1,087
มม/ปี

(3) น้ำเหลือใช้จากโครงการตอนบน ได้แก่ โครงการฯ ป่าสักใต้ โครงการฯ นครหลวงและ
โครงการฯ รังสิตเหนือ โดยจะส่งลงมาตามคลอง 10 คลองระพีพัฒน์แยกตกและคลอง 1 ไหลลง
คลองรังสิตประยูรศักดิ์รวมกับน้ำจากโครงการฯ นครนายกฝั่งขวาที่เหลือใช้แล้วระบายทิ้งมาทางคลอง
24 คลอง 25 ลงคลองรังสิตฯ เช่นเดียวกัน

(4) เปิดรับน้ำทางประตูระบายน้ำและสูบน้ำจุฬาลงกรณ์ทางด้านแม่น้ำเจ้าพระยาและประตู
ระบายน้ำ และสถานีสูบน้ำเสาวภาผ่องศรี สถานีสูบน้ำสมบูรณและประตูเรือสัญจรสมบูรณทางด้าน
แม่น้ำนครนายก

(5) น้ำจากเขื่อนเจ้าพระยาส่งมาตามคลองระพีพัฒน์แยกใต้ ผ่านโครงการฯ รังสิตเหนือ น้ำ
ส่วนหนึ่งจะไหลผ่านคลอง 2 ลงสู่คลองรังสิตฯ น้ำส่วนใหญ่จะไหลผ่านท่อลอดคลองรังสิตฯ แล้วส่งให้

คลอง 13 เพื่อใช้ในโครงการฯ รังสิตใต้ทั้งสองฝั่งคลอง 13 ประมาณ 5 ม³ /วินาที ส่วนที่เหลือประมาณ 35 ม³ /วินาที จะส่งไปให้โครงการฯ คลองด่านต่อไป

จากสภาพน้ำฝนและน้ำท่าที่โครงการฯ รังสิตใต้ได้รับโครงการกำหนดในแผนการจัดการน้ำโดยกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ความระมัดระวังในการเก็บกักน้ำหรือระบายน้ำทิ้งให้ทันเหตุการณ์ โดยจะเก็บกักน้ำในคลองตามที่ได้สรุปไว้ตามบัญชีระดับน้ำเก็บกักรายเดือนเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบสภาพน้ำหรือรักษาระดับเก็บกักน้ำ ในขณะนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานในเขตโครงการฯ รังสิตใต้ ซึ่งมีทั้งน้ำดำ นานห่วน รวมทั้งการเพาะปลูกทั้งในที่ลุ่มและที่ดอน การเก็บรักษาน้ำจะดำเนินการให้เหมาะสมกับระดับพื้นที่ เวลาและความต้องการใช้น้ำของพืชด้วย

โครงการฯ รังสิตใต้มีสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ที่มีความลาดชันจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้เช่นเดียวกับโครงการฯ รังสิตเหนือ ระดับดินบริเวณอำเภองครักษ์ประมาณ + 2.00 ม.รทก. และระดับดินเฉลี่ยบริเวณประตูระบายน้ำจุฬาลงกรณ์ประมาณ + 1.40 ม.รทก. พื้นที่เพาะปลูกได้แสดงไว้ตามตาราง 3-3 และแผนที่ 3-3 พื้นที่เพาะปลูกของโครงการฯ รังสิตใต้มีการลดลงบ้างแต่ไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการฯ รังสิตเหนือ บริเวณทิศตะวันตกของโครงการฯ รังสิตใต้เป็นที่อยู่อาศัยและย่านอุตสาหกรรม นอกจากนั้นบริเวณริมคลองรังสิตฯ ในปัจจุบันเป็นพื้นที่จัดสรรเพื่ออยู่อาศัย

สำหรับโครงการฯ รังสิตใต้สามารถแบ่งพื้นที่เพาะปลูกได้เป็น 3 บริเวณ คือ SR1,SR2 และ SR3 ดูแผนที่ 3-3 ประกอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. SR1 เป็นพื้นที่ฝั่งตะวันออกตอนบนของโครงการฯ รังสิตใต้ขอบเขตของพื้นที่ทางตะวันออกเริ่มต้นจากคันกั้นน้ำริมแม่น้ำนครนายกจากประตูเรือสัญจรเสาวภาผ่องศรี ถึงประตูเรือสัญจรสมบูรณ์ ทางทิศใต้เริ่มต้นจากคันกั้นน้ำเหนือคลองหกวาสายล่างและคันกั้นน้ำสายกลางจากประตูระบายน้ำกลางคลอง 6 ถึงประตูระบายน้ำกลางคลอง 16 การส่งน้ำให้กับพื้นที่บริเวณนี้จะรับน้ำจากคลอง 2อ ส่งมาตามคลอง 14 รวมกับน้ำเหลือใช้จากโครงการฯ รังสิตเหนือ ส่งมาตามคลองระบายน้ำลงสู่คลองรังสิตฯ SR1 จะได้รับน้ำจากแม่น้ำนครนายกอีกทางหนึ่งโดยเปิดรับน้ำหรือสูบน้ำเข้าทางประตูและสถานีสูบน้ำเสาวภาผ่องศรีเข้าสู่คลองรังสิตฯ ปริมาณน้ำทั้งหมดนี้จะแผ่กระจายลงไปตามคลองระบายน้ำที่ 9-16 ให้กับพื้นที่ SR1 (ดูแผนที่ 3-7 ประกอบ)

2. SR2 เป็นพื้นที่ตอนใต้ของ SR1 เริ่มต้นจากคันกั้นน้ำสายกลางจากประตูระบายน้ำกลางคลอง 6 ถึงประตูระบายน้ำกลางคลอง 16 คันกั้นน้ำเหนือคลองหกวาสายล่าง ทางด้านตะวันออกเริ่มต้นจากคันกั้นน้ำริมแม่น้ำนครนายก จากประตูเรือสัญจรสมบูรณ์ถึงประตูเรือสัญจรบางขนากและคันกั้นน้ำข้างคลอง 19 ทางทิศใต้ซึ่งบริเวณนี้มีคลองธรรมชาติมากมายจึงต้องก่อสร้างคันกั้นน้ำ

ตารางที่ 3-3 พื้นที่เพาะปลูกโครงการรังสิตใต้

พ.ศ.	โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้			
	พื้นที่ชลประทาน	นาปี(ไร่)	นาปรัง(ไร่)	สวน(ไร่)
2520	529,974	529,974	255,810	
2521	529,974	529,974	234,524	บ่อกึ่ง=7,500 ไร่
2522	529,974	529,974	314,944	บ่อปลา=13,500 ไร่
2523	529,974	529,974	99,643	สวนผลไม้=14,000 ไร่
2524	529,974	529,974	338,741	
2525	529,974	526,020	318,915	
2526	529,974	377,604	317,700	
2527	529,974	520,879	208,917	
2528	529,974	499,883	190,030	
2529	529,974	479,377	172,195	
2530	529,974	444,228	130,200	
2531	529,974	432,517	200,000	
2532	529,974	425,779	289,000	
2533	529,974	425,779	196,800	
2534	529,974	425,779	211,850	
2535	529,974	429,830	220,950	
2536	529,974	429,864	195,970	
2537	529,974	429,860	170,180	
2538	529,974	414,000	184,200	
2539	529,974	363,000	256,600	

ที่มา : โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม
ในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์ :

- SR1 : South Rangsit 1
- SR2 : South Rangsit 2
- SR3 : South Rangsit 3

ที่มา : โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้

แผนที่ 3-3

แสดง : แหล่งน้ำและพื้นที่ SR1, SR2, SR3
ของโครงการรังสิตใต้

มาตราส่วน

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และประตูระบายน้ำปลายคลองควบคุมการส่งน้ำให้กับพื้นที่บริเวณนี้ ส่วนหนึ่งจะได้รับน้ำจากประตูระบายน้ำกลางคลอง 6 ถึงประตูระบายน้ำกลางคลอง 16 ระบายลงมาด้านล่าง บางส่วนจะได้จากการเปิดรับน้ำจากประตูเรือสัญจรสมบูรณ์และสถานีสูบน้ำสมบูรณ์ทางด้านแม่น้ำนครนายกและอีกทางหนึ่งส่งน้ำมาตามคลอง 13 ลอดคลองหกวาสายล่างบริเวณไซฟอน ลอดคลองหกวาสายล่างมี Spillway ซึ่งจะเปิดเมื่อต้องการส่งน้ำให้กับคลองหกวาสายล่าง ปริมาณน้ำทั้งหมดนี้จะแผ่กระจายลงมาตามคลองระบายน้ำที่ 11-17 ให้กับพื้นที่ SR2 (ดูแผนที่ 3-3 ประกอบ)

2. SR3 เป็นพื้นที่ฝั่งตะวันตกของโครงการรังสิตใต้ เริ่มต้นที่คลองระบายน้ำที่ 1 ถึงประตูระบายน้ำกลางคลอง 8-9 ของคลองรังสิตฯ ด้านตะวันตกติดกับถนนพหลโยธินซึ่งทำหน้าที่เป็นคันกั้นน้ำด้วย ทางทิศใต้ติดกับคันกั้นน้ำพระราชดำริซึ่งเริ่มจากคลอง 2 สายใต้จนถึงคลอง 1 ตะวันออก การส่งน้ำให้กับพื้นที่บริเวณนี้ส่วนหนึ่งจะได้รับน้ำเหลือใช้จากโครงการรังสิตเหนือตามคลองระบายที่ 1 – คลองระบายที่ 8 รวมกับน้ำจากคลอง 2อ ลงสู่คลองรังสิตฯและเปิดรับน้ำทางประตูระบายน้ำจุฬาลงกรณ์และสถานีสูบน้ำจุฬาลงกรณ์เข้าคลองรังสิตฯ ซึ่งจะแผ่กระจายน้ำลงมาตามคลองระบายที่ 1 ถึงคลองระบายที่ 8 ให้พื้นที่โครงการ SR3 (ดูแผนที่ 3-3 ประกอบ)

แหล่งน้ำในโครงการรังสิตได้นอกจากจะใช้เพื่อการเพาะปลูกแล้วยังใช้เพื่อการอุปโภค-บริโภค และการคมนาคมทางน้ำด้วย ตั้งแต่ปี 2539 มีการเดินเรือเพื่อการคมนาคมทางน้ำโดยเริ่มจากประตูระบายน้ำกลางคลอง 8 – 9 ถึงตลาดรังสิตทางคลอง 1 สิ้นสุดที่ท่าเรือคลองสองสายใต้ จากคลองสองสายใต้สามารถเดินเรือต่อไปถึงเขตพระโขนงได้ นอกจากนั้นมีโครงการที่จะปรับปรุงคลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองหกวาสายล่างและคลองแสนแสบ ซึ่งจะดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สรุปได้ว่า แหล่งน้ำในพื้นที่โครงการรังสิตปัจจุบัน ยังคงเอื้อประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกเป็นหลัก แต่บทบาทด้านนี้ก็ลดลงไป เนื่องจากการเข้ามาของกิจกรรมนอกภาคเกษตร หากว่ายังคงปล่อยให้การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกลายเป็นพื้นที่เมืองแล้ว แหล่งน้ำของโครงการฯ รังสิตอาจเป็นเพียงคลองรับน้ำทิ้งของเมืองหรือมีประโยชน์เพื่อการอุปโภค-บริโภคเท่านั้น ทั้งที่มีการวางผังโครงข่ายคลองที่มีความเหมาะสมต่อการเกษตรเป็นอย่างมาก

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเมืองกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและระบบชุมชนทุ่งรังสิต

3.3.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1) ลักษณะทางกายภาพ

(1) ที่ตั้ง พื้นที่ทุ่งรังสิตตั้งอยู่ในที่ราบภาคกลาง บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือประมาณ 27.8 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 31 (ถนนวิภาวดี-รังสิต) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312 ห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปทางทิศเหนือประมาณ 54 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3111 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3309 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 347 ห่างจากจังหวัดนครนายกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 88 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) หรือตั้งอยู่ประมาณ เส้นรุ้งที่ 14 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (แผนที่ 3-4)

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมือง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

(2) อาณาเขตการปกครอง ทุ่งรังสิตมีอาณาเขตครอบคลุม พื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ โดยมีเนื้อที่ประมาณ 1,122.618 ตารางกิโลเมตร หรือ 701,636.25 ไร่ แต่ละอำเภอมียุทธศาสตร์และแบ่งเขตการปกครอง(แผนที่ 3-5)ดังนี้

อำเภอคลองหลวง มีพื้นที่ประมาณ 299.152 ตารางกิโลเมตร หรือ 186,950 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.65 ของพื้นที่ทุ่งรังสิต แบ่งเขตการปกครองเป็นการบริหารส่วนภูมิภาค 7 ตำบล 106 หมู่บ้าน และเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีเทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลคลองหลวง และเทศบาลตำบลท่าโขลง

แนวทางการพัฒนาเมืองและ พื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์

- ตำแหน่งที่ตั้งอำเภอ
- อำเภอ
- ตำบล
- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง
- ถนนโครงการ
(วงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก)
- คลอง
- ทางรถไฟ

ที่มา :

แผนที่ 3-4

แสดง :

ที่ตั้งและขอบเขตการปกครอง

มาตราส่วน

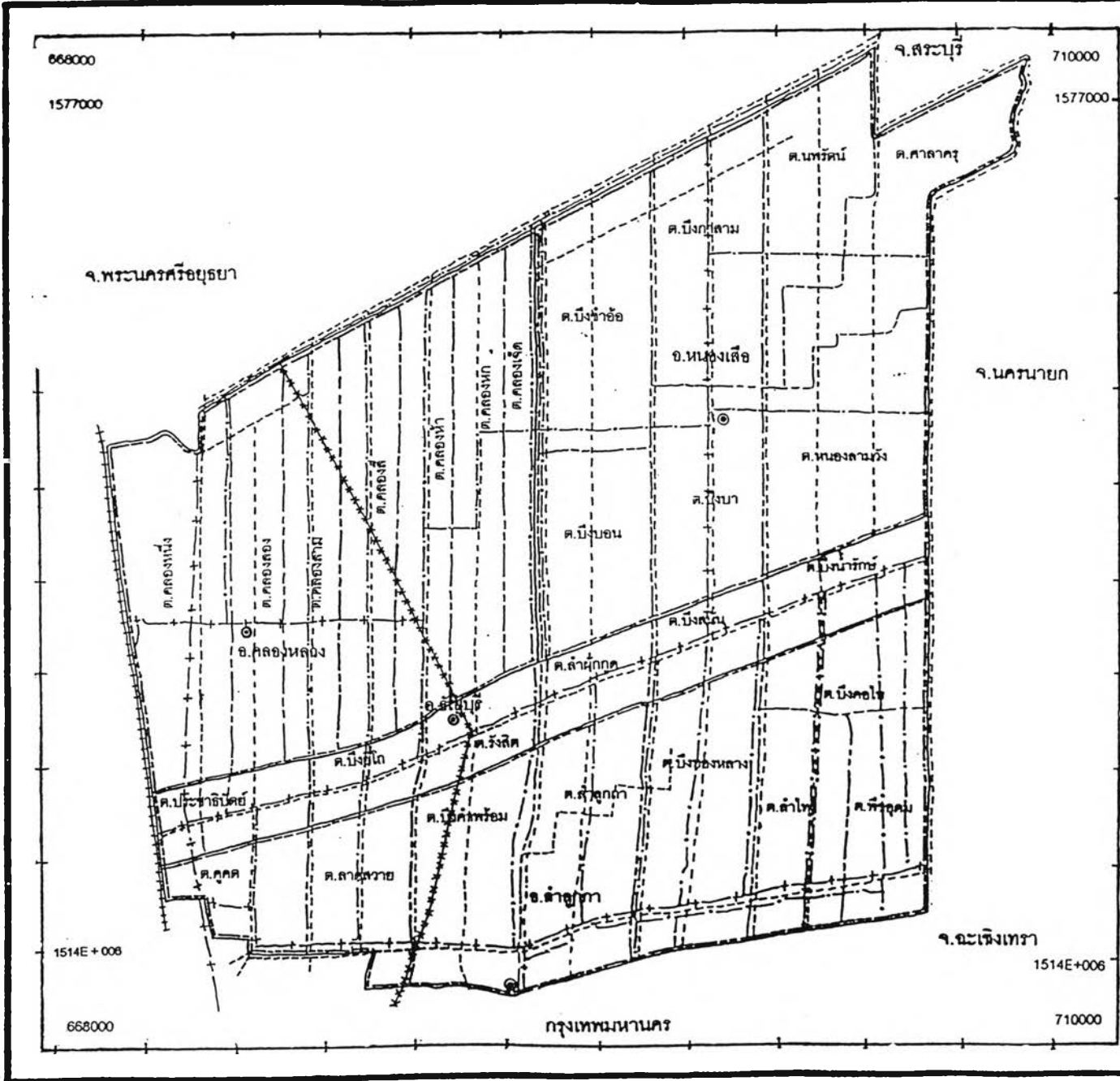
0 1 2 4 กม.

น

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์ :

- 1 เทศบาลตำบลประชาธิปไตย
- 2 เทศบาลตำบลธัญบุรี
- 3 เทศบาลตำบลนันทบุรี
- 4 เทศบาลเมืองคูคต
- 5 เทศบาลตำบลลำลูกกา
- 6 เทศบาลตำบลลำไทร
- 7 เทศบาลตำบลหนองเสือ
- 8 เทศบาลตำบลคลองหลวง
- 9 เทศบาลตำบลท่าซอง

ที่มา :

แผนที่ 3-5

แสดง :

เขตเทศบาลในบริเวณทุ่งรังสิต

มาตราส่วน

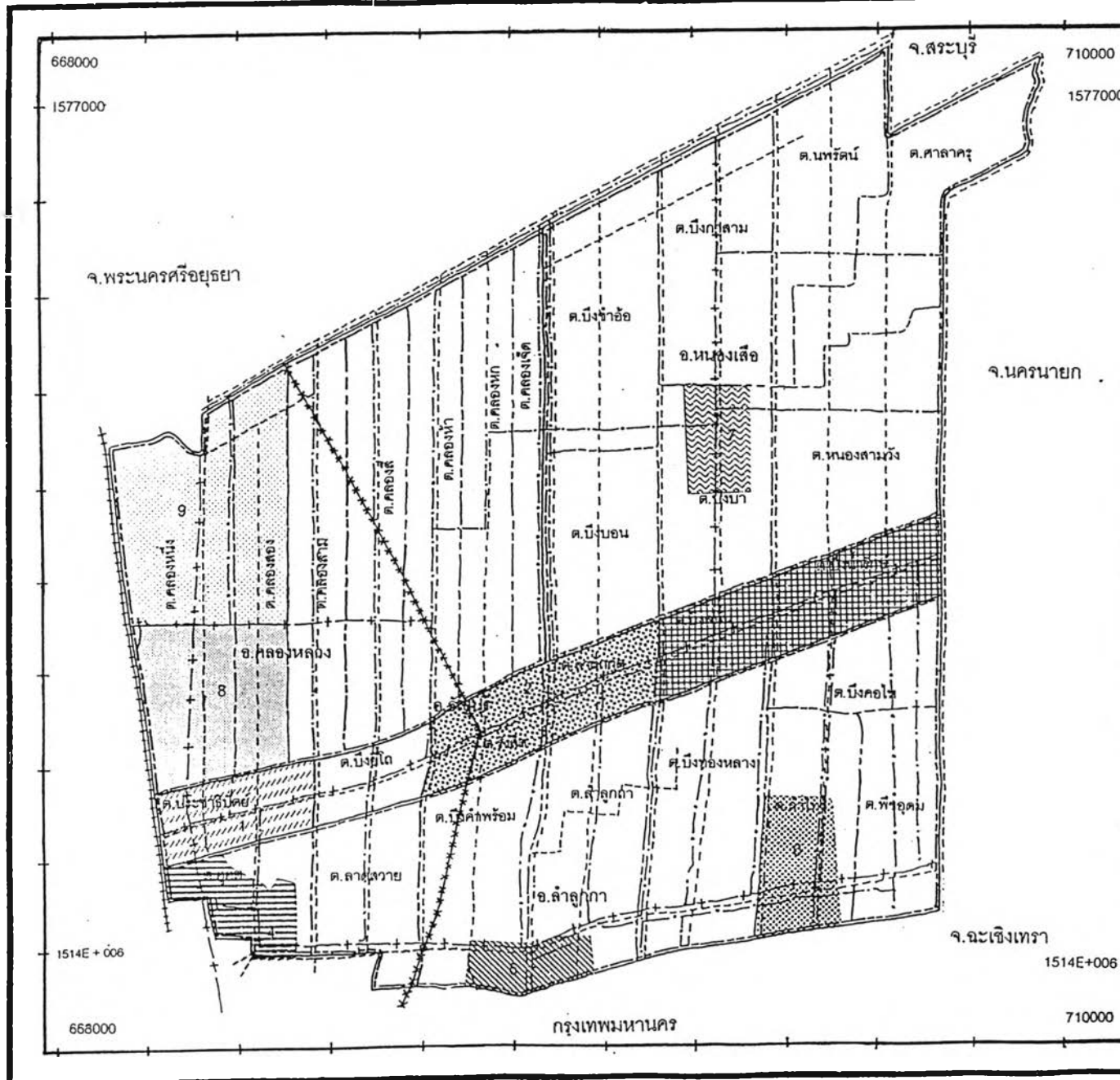
0 1 2 4 กม.

น

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อำเภอธัญบุรี มีพื้นที่ประมาณ 112.124 ตารางกิโลเมตร หรือ 70,077.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.99 ของพื้นที่ทุ่งรังสิต แบ่งเขตการปกครองเป็นการบริหารส่วนภูมิภาค 6 ตำบล 28 หมู่บ้าน และเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีเทศบาลตำบล 3 แห่ง คือ เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลตำบลสนั่นรักษ์

อำเภอลำลูกกา มีพื้นที่ประมาณ 297.710 ตารางกิโลเมตร หรือ 186,068.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.52 ของพื้นที่ทุ่งรังสิต แบ่งเขตการปกครองเป็นการบริหารส่วนภูมิภาค 8 ตำบล 126 หมู่บ้าน และเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีเทศบาลตำบล อำเภอนองเสือ มีพื้นที่ประมาณ 413.632 ตารางกิโลเมตร หรือ 258,520 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 36.84 ของพื้นที่ทุ่งรังสิต แบ่งเขตการปกครองเป็นการบริหารส่วนภูมิภาค 7 ตำบล 69 หมู่บ้าน และเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีเทศบาลตำบล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลหนองเสือ

เมื่อพิจารณาจากแผนที่แล้วจะเห็นได้ว่าการแบ่งขอบเขตตำบลของทุ่งรังสิตจะใช้แนวคลองมาร่วมพิจารณากำหนด โดยในทุกตำบลจะมีคลองที่ขุดแยกมาจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านกลางทำให้เกิดความสะดวกในการใช้น้ำทั่วถึงกัน ดังนั้นแนวคลองในพื้นที่ทุ่งรังสิตจึงมีความสำคัญต่อพื้นที่และประชากรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเพื่อความมุ่งหมายด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรของประชาชนส่วนใหญ่

2) ลักษณะภูมิประเทศ

ทุ่งรังสิตเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างจึงมีลักษณะทางภูมิศาสตร์โดยทั่วไปเป็นที่ราบและมีระดับต่ำ อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลระหว่าง 1.5 – 2.5 เมตร บริเวณทั้งหมดของทุ่งรังสิตได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยทางน้ำมากมาย จากลำน้ำตามธรรมชาติเดิมที่มีการขุดเป็นคลองขึ้นเพื่อใช้ในการชลประทาน ในด้านสภาพดินของทุ่งรังสิตจากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินพบว่า มีลักษณะเป็นดินเหนียวจัด สภาพดินเป็นกรดปานกลางถึงเป็นกรดจัด สามารถแบ่งตามลักษณะกลุ่มดินตามประเภทของ great group ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มดินนาดี และกลุ่มดินนาดีที่มีสภาพเป็นกรดจัด ซึ่งสภาพดินส่วนใหญ่ของทุ่งรังสิตจัดอยู่ในกลุ่มที่สอง เนื่องจากลักษณะดินเป็นดินเหนียว ทำให้การระบายน้ำไม่ดี และการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้า ซึ่งสภาพพื้นที่ดังกล่าวทำให้ไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ และการปลูกข้าวได้ผลผลิตต่ำ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงโดย การใช้ปูนขาวหรือปุ๋ยมาร์ลควบคู่กับการใช้สารเคมี เพื่อให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดีขึ้น

3) ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศเหมือนกับจังหวัดทั่วไปในภาคกลาง ฤดูร้อนตั้งแต่ กุมภาพันธ์ – เมษายน ฤดูหนาวตั้งแต่ ตุลาคม – มกราคม เดือนที่ร้อนที่สุด คือ พฤษภาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 39 องศาเซลเซียส และเดือนที่หนาวที่สุด คือ ธันวาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 33 องศาเซลเซียส ในช่วงฤดูฝนทุ่งรังสิตมีฝนตกเป็นจำนวนมาก และยังเป็นพื้นที่รับน้ำจากพื้นที่โดยรอบ จนก่อให้เกิดอุทกภัยในบางปี แต่พื้นที่ทุ่งรังสิตซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดปทุมธานีจะมีปัญหาเกี่ยวกับอุทกภัยน้อยกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันตก เนื่องจากมีคลองรังสิตประยูรศักดิ์ซึ่งเป็นคลองชลประทานตัดผ่านกลางพื้นที่ แบ่งออกเป็น 2 ข้าง ข้างละ 40 เส้น (1.6 กิโลเมตร) และสองฝั่งคลองรังสิตประยูรศักดิ์ยังมีคลองซอย ตั้งแต่คลองซอยที่ 1 ถึงคลองซอยที่ 14 เป็นคลองที่ใช้สำหรับส่งน้ำเพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก

4) สภาพอุทกวิทยา

ทุ่งรังสิตเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปทุมธานี และเป็นพื้นที่ที่รวมอยู่ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล พื้นที่เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของแอ่งเจ้าพระยาตอนใต้ ซึ่งครอบคลุมที่ราบลุ่มภาคกลางนับตั้งแต่นครสวรรค์ลงมาจนกระทั่งถึงปากแม่น้ำ น้ำบาดาลในบริเวณดังกล่าว เกิดอยู่ในชั้นกรวดทรายซึ่งวางตัวเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นแบ่งแยกจากกันด้วยชั้นดินเหนียว ชั้นกรวดทรายที่ให้น้ำจืดจะอยู่ใต้ดินลึกลงไปมากกว่า 150 เมตร ส่วนชั้นกรวดทรายที่อยู่ตื้นจะให้น้ำกร่อยหรือน้ำเค็ม ผลจากการศึกษาของกองน้ำบาดาล กรมทรัพยากรธรณี²⁷ พบว่า ชั้นน้ำที่ใช้มากที่สุด คือ ชั้นน้ำนครหลวง ชั้นน้ำนทบุรีและชั้นน้ำพระประแดง เนื่องจากให้น้ำบาดาลที่มีปริมาณมากและคุณภาพดี จัดว่าเป็นแหล่งน้ำใต้ดินที่ให้ปริมาณน้ำมาก (50-200 ลบ.ม./ชม.) ซึ่งมีอยู่ในบริเวณพื้นที่อำเภอคลองหลวง และธัญบุรี

ในปัจจุบันหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งยังคงต้องใช้น้ำบาดาลในการอุปโภค-บริโภค และใช้ในการทำน้ำประปารังสิตอีกด้วย อย่างไรก็ตามในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีพื้นที่บางส่วนได้มีประกาศจากกรมทรัพยากรธรณี ให้เป็นพื้นที่วิกฤตการณ์น้ำบาดาล ได้แก่ ตำบลรังสิต ตำบลบึงยี่โถ และประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี และในตำบลลำลูกกา บึงคำพร้อย ลาดสวาย และคูคต อำเภอลำ

²⁷ อ้างถึงใน บริษัท แอสติคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด. 2538. รายงานความก้าวหน้า โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดปทุมธานี

ลูกกา จัดให้อยู่ในเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาลอันดับ 1 และทุกตำบลในอำเภอคลอง ตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ ตำบลลำผักกูด และบึงสนั่น อำเภอธัญบุรี และตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จัดให้อยู่ในเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาลอันดับ 2 ซึ่งในเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาลอันดับ 1 นั้นได้มีหนังสืออธิบดีกรมทรัพยากรธรณีฉบับที่ 40 ธันวาคม 2540 ว่าจะไม่อนุญาตให้เจาะน้ำบาดาลและให้เลิกใช้นับแต่วันประกาศ เว้นแต่พื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีแหล่งน้ำอื่นๆ จึงจะมีการอนุญาตให้เจาะได้ตามความจำเป็นรายๆ ไป²⁸

จากสภาพการณ์การใช้น้ำบาดาลที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ชี้ให้เห็นว่า ในบริเวณที่ประกาศเป็นเขตวิกฤตดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากมีการใช้พื้นที่เพื่อสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น และหากปล่อยให้เกิดการใช้ที่ดินดังกล่าวโดยไม่มีการวางแผนซึ่งรวมถึงการวางแผนด้านแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคด้วยแล้ว อาจส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์เพิ่มขึ้นและอาจขยายไปยังพื้นที่ลุ่มอื่นๆ ด้วย

5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ

(1) ภาคเกษตรกรรม

พื้นที่ทุ่งรังสิตส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในปี พ.ศ.2540 มีพื้นที่ทั้งหมด 701,637 ไร่ เป็นพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 493,076 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.27 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เกษตรกรรมได้ลดลงจากปี พ.ศ.2530 จาก 539,479 ไร่ หรือร้อยละ 76.88 ของพื้นที่ทุ่งรังสิต ในระยะเวลา 10 ปี พื้นที่เกษตรได้ลดลงถึง 46,403 ไร่ หรือร้อยละ 8.6

ในปี 2540 ทุ่งรังสิตมีจำนวนครัวเรือนเกษตร 15,164 ครัวเรือน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2530 ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนเกษตร 12,226 ครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 24 โดยอำเภอคลองหลวงมีจำนวนครัวเรือนเกษตรมากที่สุดถึง 5,729 ครัวเรือน รองลงมาได้แก่ อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา คือ 5,208 และ 3,367 ครัวเรือนตามลำดับ อำเภอที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรน้อยที่สุด คือ อำเภอธัญบุรีมี 860 ครัวเรือน และเมื่อพิจารณาพื้นที่เกษตรกระจายอยู่ทุกอำเภอภายในพื้นที่ทุ่งรังสิต มีมากที่สุดใ อำเภอหนองเสือ 220,562 ไร่ อำเภอลำลูกกา 152,517 ไร่ และมีพื้นที่เกษตรน้อยที่สุดคือ อำเภอคลองหลวง 93,795 ไร่ จากสถิติครัวเรือนเกษตรที่เพิ่มขึ้นกับพื้นที่เกษตรของแต่ละอำเภอที่ลดลงชี้ให้เห็นว่า

²⁸ จันทรา ทองคำภา และพันธวิศ สัมพันธ์พานิช, "รูปแบบการใช้น้ำในเขตคลองชลประทานรังสิตใต้", สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, หน้า 3-13

พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรต่อครัวเรือนเกษตรทุ่งรังสิตลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอคลองหลวงมีการลดลงของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุด

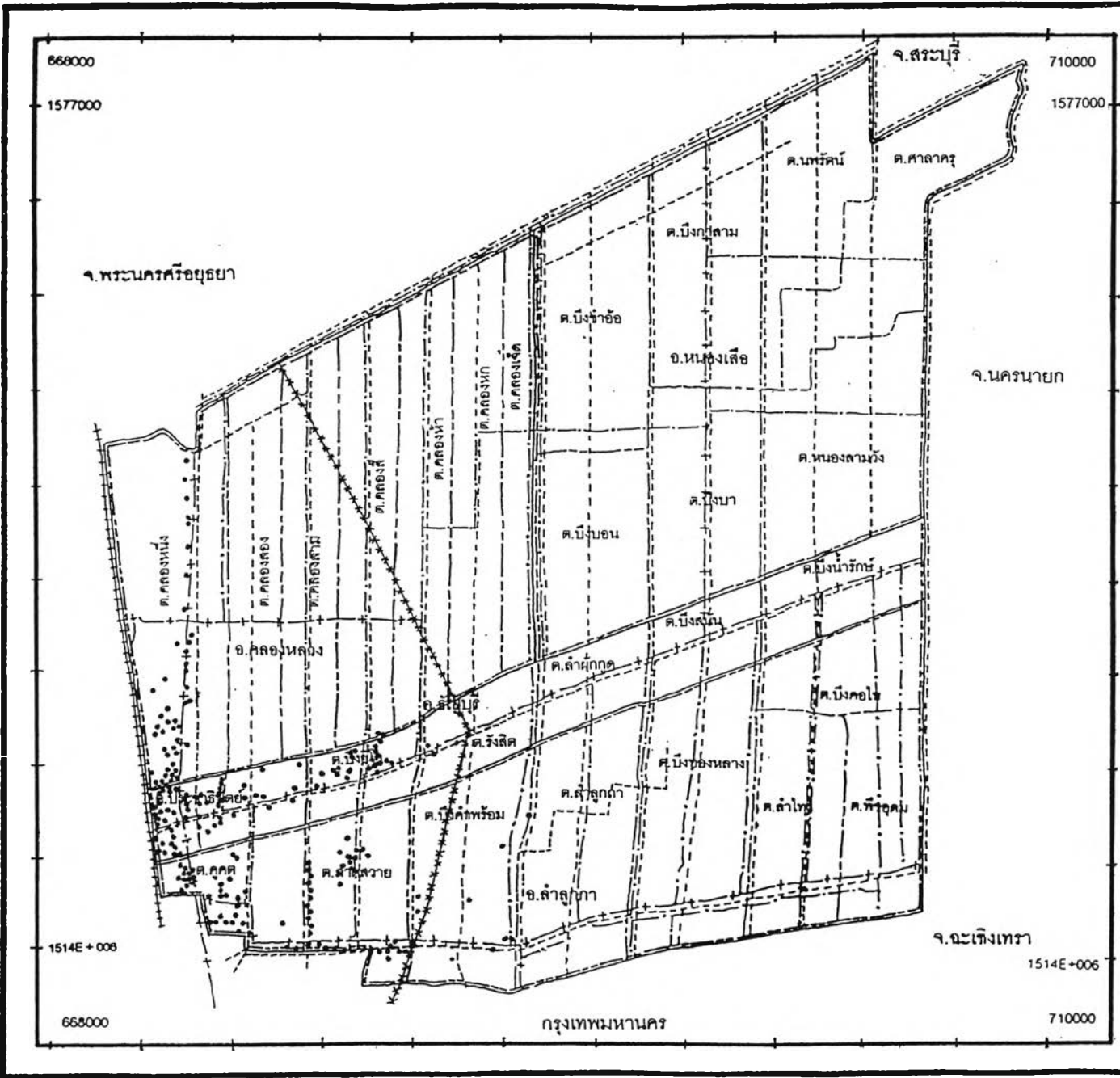
สำหรับประเภทของการทำเกษตรกรรมพื้นที่ปลูกข้าวจะมีมากที่สุด คือ 238,816 ไร่ และกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอของทุ่งรังสิต พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นมีพื้นที่ปลูกรองลงมา คือ 174,327 ไร่ ส่วนพื้นที่ปลูกพืชผักและไม้ดอกไม้ประดับมีจำนวนน้อย คือ มีเพียง 4,201 ไร่ และ 1,002 ไร่ ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรยังคงมีการเพาะปลูกข้าวมากที่สุด แต่มีการเปลี่ยนมาเพาะปลูกในประเภทไม้ผลและไม้ยืนต้นเพิ่มมากขึ้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรลดลงจากพื้นที่ 539,475 ไร่ในปี 2530 เป็น 493,076 ไร่ ในปี 2540 จากเดิมเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญและเป็นพื้นที่ที่มีระบบชลประทานที่สมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวถูกเปลี่ยนกิจกรรมเป็นที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม อันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมือง และแนวโน้มในอนาคตพื้นที่เกษตรทุ่งรังสิตจะยังคงมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินลดลงและถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมนอกภาคเกษตรอื่นๆอย่างต่อเนื่อง

(2) ภาคอุตสาหกรรม

การประกอบการอุตสาหกรรมถือเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ทุ่งรังสิตเพิ่มขึ้นโดยลำดับ ตั้งแต่มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ทุ่งรังสิตครั้งแรกในปี พ.ศ.2512 จากทำเลที่ตั้งที่อยู่ไม่ไกลจากเมืองหลวง คือ กรุงเทพมหานคร สนามบินดอนเมือง ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมทั้งทางถนน รถไฟ และทางน้ำ ทำให้การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก

จากการสำรวจปี พ.ศ.2540 พบว่า สถานที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม(แผนที่3-6)จะกระจายตัวภายในพื้นที่ทุ่งรังสิตมากกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันตกของจังหวัด ยกเว้นในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี โดยการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ทุ่งรังสิตนั้นจะกระจายไปตามอำเภอต่างๆ แต่มีการกระจุกตัวหนาแน่นที่สุดในเขตอำเภอคลองหลวง 483 โรงรองลงมา คือ อำเภอลำลูกกา 291 โรง และอำเภอธัญบุรี 271 โรง ส่วนพื้นที่ที่มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้อยที่สุด คือ อำเภอหนองเสือ 19 โรง ในด้านเงินทุน และจำนวนคนงานก็มีลักษณะการกระจายตัวเช่นเดียวกันนี้ ซึ่งการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะกระจายตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก คือ ถนนพหลโยธิน ถนนรังสิต - อองครักษ์ และรังสิต - สามแยกบางพูนเป็นต้น นอกจากนี้ในพื้นที่ทุ่งรังสิตยังมีนิคมอุตสาหกรรมนวนครเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมสูง รวมทั้งที่อยู่อาศัยด้วย

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์ :

- อำเภอ
- ตำบล
- ตำแหน่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม
- + — ถนนสายหลัก
- · - · - ถนนสายรอง
- × × × ถนนโครงการ
(วงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก)
- คลอง
- + — ทางรถไฟ

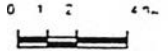
ที่มา :

แผนที่ 3-6

แสดง :

ตำแหน่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

มาตราส่วน

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการที่ภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการขยายตัว ส่งผลต่อการขยายตัวของการค้าการบริการ ในพื้นที่เนื่องจากความต้องการสินค้าและบริการของแรงงานสูง นอกจากนี้ความต้องการที่อยู่อาศัยก็เพิ่มขึ้นด้วย การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อสนองตอบต่อกิจกรรมเหล่านี้จึงเพิ่มขึ้นอย่างมาก

(3) ภาคการค้าและบริการ

ในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีย่านการค้าที่สำคัญ คือ ตำบลประชาธิปัตย์ที่มีร้านค้าประเภทต่างๆ ที่ให้บริการแก่ประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยพื้นที่ตำบลประชาธิปัตย์ ตำบลคลองหลวง และ ตำบลคูคตที่มีพื้นที่ติดต่อกันเป็นแนวยาวตามถนนพหลโยธิน เป็นบริเวณที่มีการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆอยู่มากไม่ว่าอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย และเป็นจุดเปลี่ยนการเดินทางของประชาชนในพื้นที่ จึงทำให้บริเวณนี้เป็นย่านการค้าที่สำคัญ ซึ่งบริเวณนี้มีตลาดและห้างสรรพสินค้าที่สำคัญดังนี้

- ศูนย์การค้าและตลาดสดบริเวณย่านรังสิต ประกอบด้วยตลาดพิพัฒน์สิน (หวังหลี) ตลาดพรพัฒน์การโยธา และตลาดสุชาติ ตั้งอยู่ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภอธัญบุรี เป็นตลาดขายส่งและขายปลีก สินค้าทางการเกษตรประเภทพืชผักและผลไม้ และสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพ

- ตลาดกลางขายส่งสี่มุมเมืองด้านเหนือ(รังสิต) ตั้งอยู่บริเวณริมถนนพหลโยธิน ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกาเป็นตลาดกลางขายสินค้าเกษตรที่สำคัญ ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ โดยมีสินค้าเกษตรประเภทพืชผัก และผลไม้สด จากแหล่งผลิตภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ส่งเข้ามาจำหน่ายตลอดปี และเจ้าของกิจการบางรายมีการทำห้องเย็น เพื่อเก็บผลไม้ประเภทนำเข้าจากต่างประเทศด้วย

- ตลาดไท ตั้งอยู่บริเวณริมถนนพหลโยธิน ตรงข้ามมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในตำบลคลองหลวง ซึ่งเป็นตลาดขายผักและผลไม้

- ห้างสรรพสินค้าต่างๆ ที่ขายสินค้าต่างๆ ทั้งปลีกและขายส่ง ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเดอะดีไป้ เซียร์ แมคโคร เซฟวัน คาร์ฟู และฟิวเจอร์พาร์ครังสิต ซึ่งอยู่ในตำบลคูคต และตำบลประชาธิปัตย์ โดยย่านการค้าข้างต้นเป็นย่านการค้าที่มีความสำคัญไม่เพียงแต่สำหรับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งสามารถเดินทางมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ได้อย่างสะดวกโดยเส้นทางคมนาคมสายต่างๆ

โดยสรุปแล้วลักษณะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ทุ่งรังสิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ภาคเกษตรกรรมที่เคยเป็นภาคการผลิตที่สำคัญของพื้นที่และจังหวัดปทุมธานีได้ลดความสำคัญลงไปมาก

โดยในช่วงปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น จากความสะดวกในการเข้าถึงที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพฯ และพื้นที่จังหวัดโดยรอบ ก่อให้เกิดความต้องการในสินค้าและบริการมากขึ้น การขยายตัวของภาคการค้าและบริการจึงขยายตัวเพิ่มขึ้นไปด้วย จนกระทั่งกลายเป็นศูนย์กลางทางพาณิชย์กรรมที่สำคัญของบริเวณทลทางด้านเหนือในปัจจุบัน

6) ระบบโครงสร้างบริการพื้นฐาน

(1) ระบบคมนาคมขนส่ง

ส่วนถนนที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ทุ่งรังสิต ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3214 (ถนนคลองหลวง) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต - นครนายก) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 306 (ถนนรังสิต - นนทบุรี) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312 (ถนนลำลูกกา) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3261 (ถนนธัญบุรี - หนองเสือ) (แผนที่ 3-7)

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ผ่านพื้นที่ตอนกลางของจังหวัดปทุมธานี เชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานคร จังหวัดในภาคกลาง ภาคเหนือ รวมทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3214 หรือถนนคลองหลวง เป็นถนนสายรองที่แยกตัวออกมาจากถนนพหลโยธิน บริเวณกิโลเมตรที่ 40 โดยแนวถนนจะทอดยาวไปทางทิศตะวันออกเฉียงขนานไปกับถนนรังสิต - นครนายก เป็นเส้นทางที่เชื่อมอำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือเข้าด้วยกัน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 หรือถนนรังสิต - นครนายก สภาพโดยทั่วไปจะมีโครงการจัดสรรที่อยู่อาศัยเรียงรายอยู่มากมาย และมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบุกรุกบริเวณริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ที่ขนานไปกับแนวถนนรังสิต - นครนายก

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312 หรือถนนลำลูกกา มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่บริเวณทางแยกสนามกีฬาธูปเตมิย์ ผ่านอำเภอลำลูกกาไปสิ้นสุดที่บริเวณโรงพยาบาลลำลูกกา(คลอง 12) รวมระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นคลองขویที่เป็นคลองชลประทานจำนวนมาก ทิศเหนือของถนนขนานกับถนนรังสิต - นครนายก ส่วนทางตอนล่างมีแนวสายทางขนานไปกับคลองหกวาจนถึงคลอง 12 สภาพโดยทั่วไปยังคงเป็นถนนลาดยาง ขนาด 2 ช่องทางจราจร ปัจจุบันนิยมใช้เป็นเส้นทางลัดที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างถนนรังสิต - นครนายก กับพื้นที่ในเขตมีนบุรี และฉะเชิงเทราได้เป็นอย่างดี และในปัจจุบันบริเวณนี้มีการพัฒนาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยหนาแน่นเช่นเดียวกับบริเวณถนนรังสิต - นครนายก

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3261 หรือถนนรัชฎบุรี - หนองเสือ บริเวณสองข้างถนนโดยทั่วไป จะเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมเป็นหลัก

การบริการการขนส่งมีบริการรถโดยสารประจำทางขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร ทั้งรถโดยสารปรับอากาศ และรถโดยสารธรรมดา โดยเส้นทางรถโดยสารจะอยู่ในถนนสายหลัก เช่น เส้นทางถนนพหลโยธิน และมีชุมทางเป็นที่จอดรถที่ตลาดรังสิต ซึ่งปัจจุบันมีการขยายเส้นทางไปจนถึง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รังสิต เพื่อบริการนักศึกษา และประชาชนที่จำเป็นต้องเดินทางติดต่อกับ กรุงเทพมหานครและพื้นที่อื่นๆ

เส้นทางรถไฟ มีโครงข่ายรถไฟจากกรุงเทพมหานครเชื่อมเป็นแนวรัศมีออกไปเช่นเดียวกับถนน คือ สายเหนือ จากกรุงเทพมหานครไปยังภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านอำเภอลำลูกกา รัชฎบุรี และอำเภอคลองหลวง

เส้นทางขนส่งทางน้ำ มีเส้นทางขนส่งส่วนหนึ่งที่ต่อเนื่องกับเส้นทางขนส่งทางน้ำในประเทศ โคนในทางเหนือ จากกรุงเทพมหานคร - นนทบุรี - ปทุมธานี - สุพรรณบุรี ในด้านตะวันออก จาก กรุงเทพมหานคร - ปากเกร็ด นนทบุรี - ปทุมธานี - คลองรังสิตปทุมธานี ไปยังจังหวัดนครนายก

การขนส่งทางอากาศ อยู่ใกล้สนามบินดอนเมือง ซึ่งเป็นสนามบินนานาชาติและเป็นศูนย์กลาง การเดินทางทางอากาศทั้งภายในและภายนอกประเทศนอกจากนี้ยังมีโครงการเส้นทางเส้นทางใน อนาคตเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ในบริเวณทล ได้แก่ โครงการถนน วงแหวนรอบนอก ที่เชื่อมโยงการคมนาคมระหว่างภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยไม่ต้อง ผ่านใจกลางกรุงเทพมหานคร การพัฒนารถไฟรางคู่ โครงการขนส่งสินค้าสาธารณะชานเมือง กรุงเทพมหานครเป็นต้น

จากการพัฒนาระบบขนส่งที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า พื้นที่ทุ่งรังสิตที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัด ปทุมธานี ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานครมีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งระหว่าง จังหวัดอื่นๆ และกับกรุงเทพมหานครเป็นอย่างมาก ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ ทางน้ำ และที่ตั้งที่อยู่ใกล้ สนามบินดอนเมืองซึ่งเป็นสนามบินที่สำคัญของประเทศอีกด้วย

(2) ระบบสาธารณูปโภค

การให้บริการไฟฟ้า ประปา และโทรศัพท์

การให้บริการไฟฟ้าของพื้นที่ทุ่งรังสิตนั้น อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีทั้งหมด 3 แห่ง แต่ส่วนที่รับผิดชอบในพื้นที่ทุ่งรังสิตมี 2 แห่ง ได้แก่ สำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคธัญบุรี รับผิดชอบอำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ และสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาครังสิต รับผิดชอบอำเภอลองหลวง ส่วนสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดปทุมธานีนั้น รับผิดชอบอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอสสามโคก โดยมีจำนวนผู้ใช้ของพื้นที่ทุ่งรังสิตในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2540) 146,169 ราย และประเภทผู้ใช้ไฟฟ้าส่วนใหญ่จะเป็นกิจการอุตสาหกรรมและบ้านพักอาศัย การใช้ไฟฟ้าของพื้นที่ทุ่งรังสิตมีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้นในทุกประเภทโดยเฉพาะบ้านพักอาศัยและอุตสาหกรรม

การให้บริการน้ำประปาในพื้นที่ทุ่งรังสิตนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานการประปาจังหวัดปทุมธานีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่การประปาปทุมธานี และการประปารังสิต ซึ่งปัจจุบันสามารถให้บริการจำหน่ายน้ำประปาได้เพียงบางส่วนของพื้นที่ทุ่งรังสิต ได้แก่ อำเภอธัญบุรี บริเวณตำบลประชาธิปัตย์ ตำบลรังสิต และตำบลลำผักกูด อำเภอลำลูกกา บริเวณตำบลคูคต และในอำเภอลองหลวง บริเวณตำบลคลองหนึ่ง โดยมีจำนวนผู้ใช้ในปัจจุบัน(ปี พ.ศ.2540) 20,300 ราย ส่วนชุมชนอื่น ๆ ที่การประปาไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำประปาได้ ก็จะพึ่งตนเองโดยการบริโภคน้ำบาดาล ส่วนชุมชนริมคลองส่วนใหญ่จะใช้น้ำคลองในการอุปโภค และน้ำฝนในการบริโภค

การให้บริการโทรศัพท์ในพื้นที่ทุ่งรังสิตอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โดยในจังหวัดปทุมธานีมีชุมสายโทรศัพท์ จำนวน 17 แห่ง ให้บริการในทุกอำเภอ แต่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุ่งรังสิต มีจำนวน 8 แห่ง ซึ่งองค์การโทรศัพท์มีแผนการขยายหมายเลขโทรศัพท์จากเดิม จำนวน 12,476 เลขหมาย ในปี พ.ศ.2540 และอีก 400 เลขหมายในปี พ.ศ.2541

(3) ระบบสาธารณูปการ(แผนที่ 3-8)

1 สถานศึกษา

จังหวัดปทุมธานีมีสถานศึกษาในระบบโรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชนรวม 247 แห่ง โดยสถานศึกษาส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 73 เป็นสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาได้แก่สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และระดับมัธยมปลาย - อนุปริญา ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 22 ร้อยละ 3 และร้อยละ 2 ตามลำดับ และเนื่องจากจังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา จึงมีสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษามากถึง 8 แห่ง โดยสามารถรองรับผู้เข้ารับการศึกษา ทั้งจากจังหวัดปทุมธานี กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงได้ นอกจากการศึกษาใน

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์ :

- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง
- ถนนสายรองอันดับ 2
- ถนนสายย่อย
- -x-x-x-x- ถนนโครงการ
(วงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก)

ที่มา : บางกอกโกด์ และปทุมธานีโกด์

แผนที่ 3-7

แสดง :

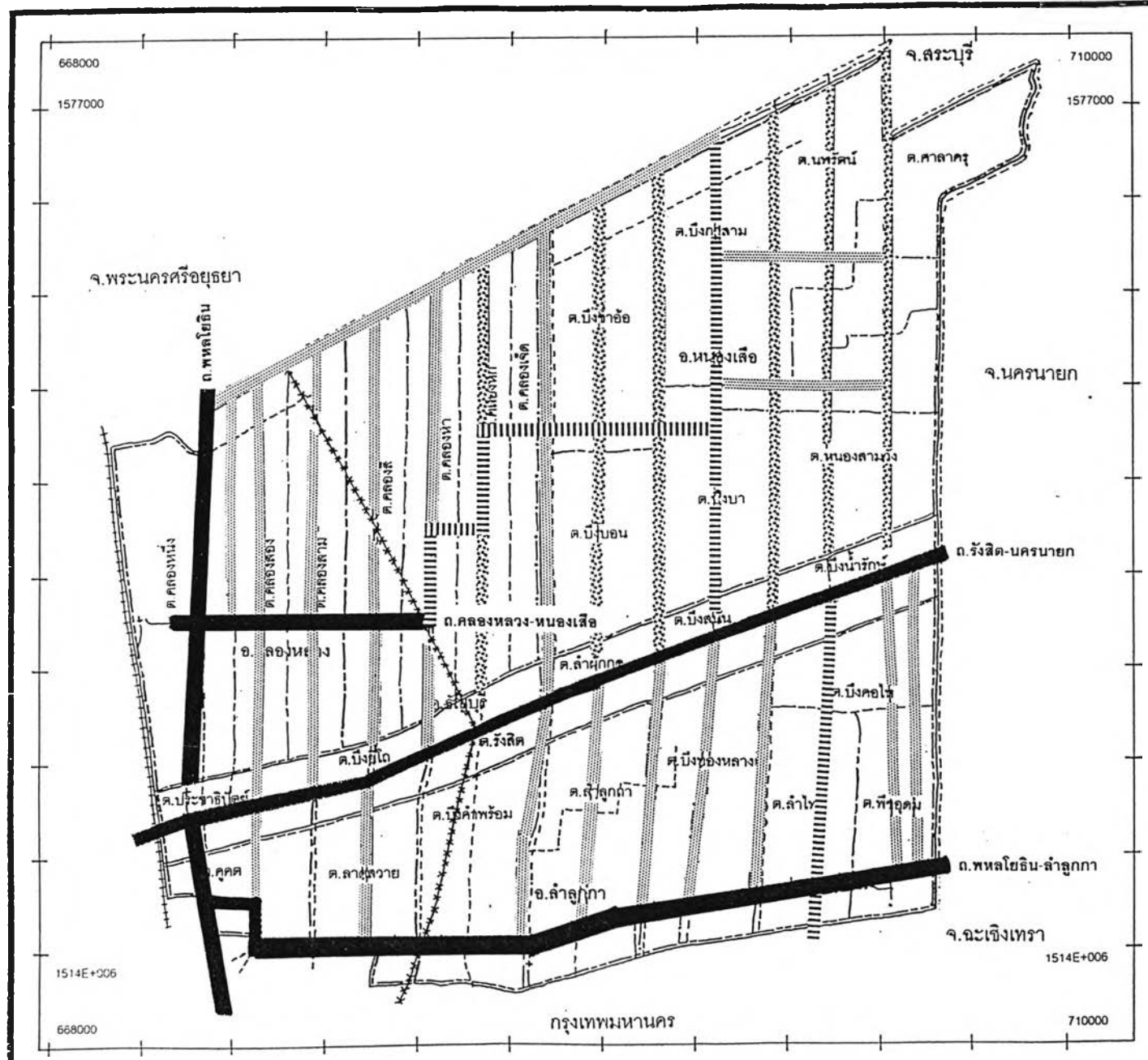
โครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่ง ทางบกในบริเวณทุ่งรังสิต

มาตราส่วน

0 1 2 กม.

↑
น

 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบโรงเรียนแล้ว ยังมีการจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้วย แต่ส่วนที่สำคัญคือควรส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น

2. สถานพยาบาล

ในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีโรงพยาบาลตั้งอยู่ในพื้นที่ 5 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลคลองหลวง ในเขตอำเภอคลองหลวง โรงพยาบาลหนองเสือในเขตอำเภอหนองเสือ โรงพยาบาลธัญบุรีในเขตอำเภอธัญบุรี โรงพยาบาลธัญบุรีในเขตอำเภอธัญบุรี และโรงพยาบาลลำลูกกาในเขตอำเภอลำลูกกา ซึ่งมีที่ตั้งที่สามารถกระจายการให้บริการให้ทั่วถึงในทุกอำเภอ

3. สถาบันศาสนา

ทุ่งรังสิตมีวัดกระจายอยู่เกือบทุกคลองซอย ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะตั้งอยู่กับสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งการกระจายตัวดังกล่าวในปัจจุบันสอดคล้องกับความเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชน

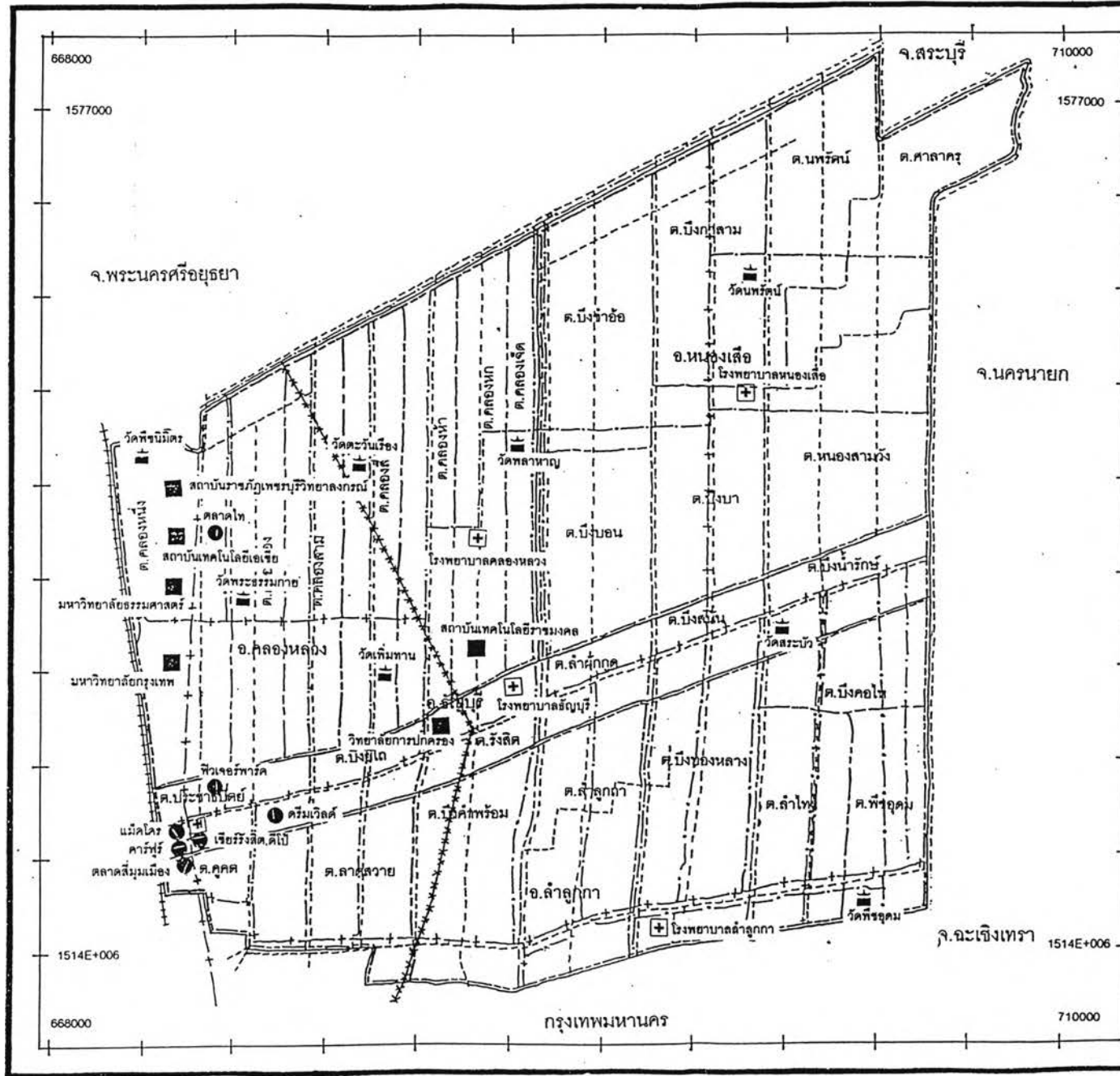
4. สวนสาธารณะและสนามกีฬา

ในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีสนามกอล์ฟรวมทั้งหมด 6 แห่ง แต่พื้นที่เพื่อการนันทนาการในส่วนนี้ประชาชนเข้าไปใช้บริการน้อยมาก ควรพัฒนาพื้นที่เพื่อการนันทนาการที่สามารถให้บริการกับประชาชนได้ทั่วถึงมากขึ้น

3.3.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและระบบชุมชน

การตั้งถิ่นฐานในทุ่งรังสิตในช่วงแรก(แผนที่3-9)จะเป็นในลักษณะการตั้งถิ่นฐานชั่วคราวกระจุกกระจายอยู่ริมฝั่งคลอง เป็นการตั้งบ้านเรือนกระจุกกระจายอยู่ริม 2 ฝั่งคลอง (Ribbon Type) ไม่เป็นหมู่บ้านที่กระจุกตัวรวมกัน (Clustered Type) บริเวณที่มีประชากรกระจุกตัวอยู่มากที่สุด ได้แก่ บริเวณคลองซอยที่ 6 และคลองซอยที่ 7 ฝั่งใต้คลองรังสิต เนื่องจากเป็นคลองที่ขุดเสร็จก่อนคลองอื่นๆ²⁹ ลักษณะเช่นนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานที่พบกันทั่วไปในที่ราบภาคกลาง เหตุเพราะต้องอาศัยลำน้ำเป็นเครื่องยังชีพที่สำคัญนอกเหนือไปจากเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนพหลโยธินผ่านพื้นที่ ความแตกต่างในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชนบทและชุมชนเมืองจึงเริ่มเห็นได้ชัด

²⁹ สุภางค์ จันทวานิช . เรื่องเดิม, หน้า 309

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

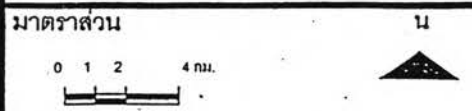
สัญลักษณ์ :

- วัด
- โรงพยาบาล
- ศูนย์การค้า
- สถานศึกษา

ที่มา : ปทุมธานีไกด์

แผนที่ 3-8

แสดง :
ที่ตั้งสถานศึกษา, วัด, ศูนย์การค้า
และโรงพยาบาล ในบริเวณทุ่งรังสิต

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยชุมชนชนบทหรือเกษตรกรรมมีการตั้งถิ่นฐานกระจายไปตามริมคลองซอยต่างๆ ส่วนชุมชนใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณที่อยู่ใกล้ถนน โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นจุดตัดระหว่างคลองกับถนนก็กลายเป็นชุมชนแบบรวมกลุ่มในลักษณะเมือง ที่มีการขยายหน้าที่ยื่นและขอบเขตการให้บริการมากไปกว่าเพื่อชุมชนในพื้นที่เท่านั้น ดังเห็นได้ชัดเจนคือ ชุมชนประชาธิปไตย ที่ได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าและบริการขนาดใหญ่(แผนที่ 3-10) จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทุ่งรังสิต จะเห็นได้ว่า ชุมชนชนบทยังคงตั้งถิ่นฐานกระจายไปตามพื้นที่เกษตรกรรม ส่วนชุมชนเมืองนั้นให้ความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานตามแนวถนน แต่ในสภาพปัจจุบัน ได้มีการตั้งถิ่นฐานรุกเข้าสู่พื้นที่ด้านในของคลองซอยมากขึ้น รูปแบบของอาคารบ้านเรือนของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทมีลักษณะปรากฏที่สามารถแยกได้ชัดเจน คือ ชุมชนเมืองจะพักอาศัยอยู่ในลักษณะของแบบบ้านสมัยใหม่ ได้แก่ ทาวน์เฮ้าส์ หมู่บ้านจัดสรร ตึกแถว ในขณะที่ชุมชนชนบทจะเป็นบ้านไม้เป็นส่วนใหญ่

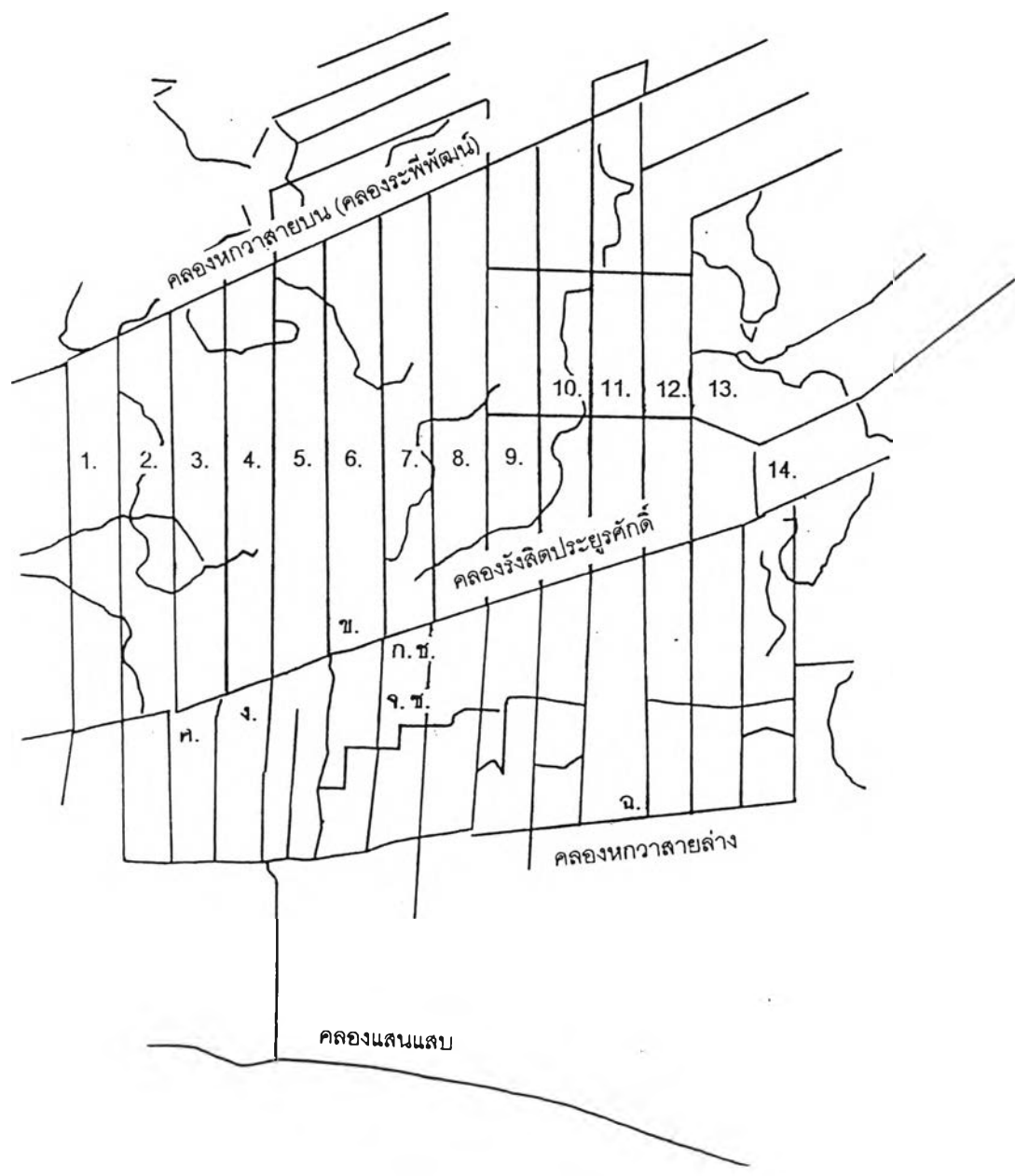
รูปแบบชุมชนของชุมชนทุ่งรังสิตมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับลักษณะของการประกอบอาชีพและช่วงเวลา โดยถ้าเป็นชุมชนเมืองจะมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนด ในขณะที่ชุมชนเมืองจะมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจ นโยบาย และโครงการพัฒนา และชุมชนชนบทจะมีสถาบัน คือวัด หรือโรงเรียน เป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนชุมชนเมืองมีศูนย์กลางการพาณิชย์กรรมเป็นศูนย์ที่พบปะกัน ส่วนรายละเอียดของชุมชนแต่ละประเภทจะกล่าวถึงในบทต่อไป

3.3 สรุปบทบาทของพื้นที่ทุ่งรังสิตในปัจจุบัน

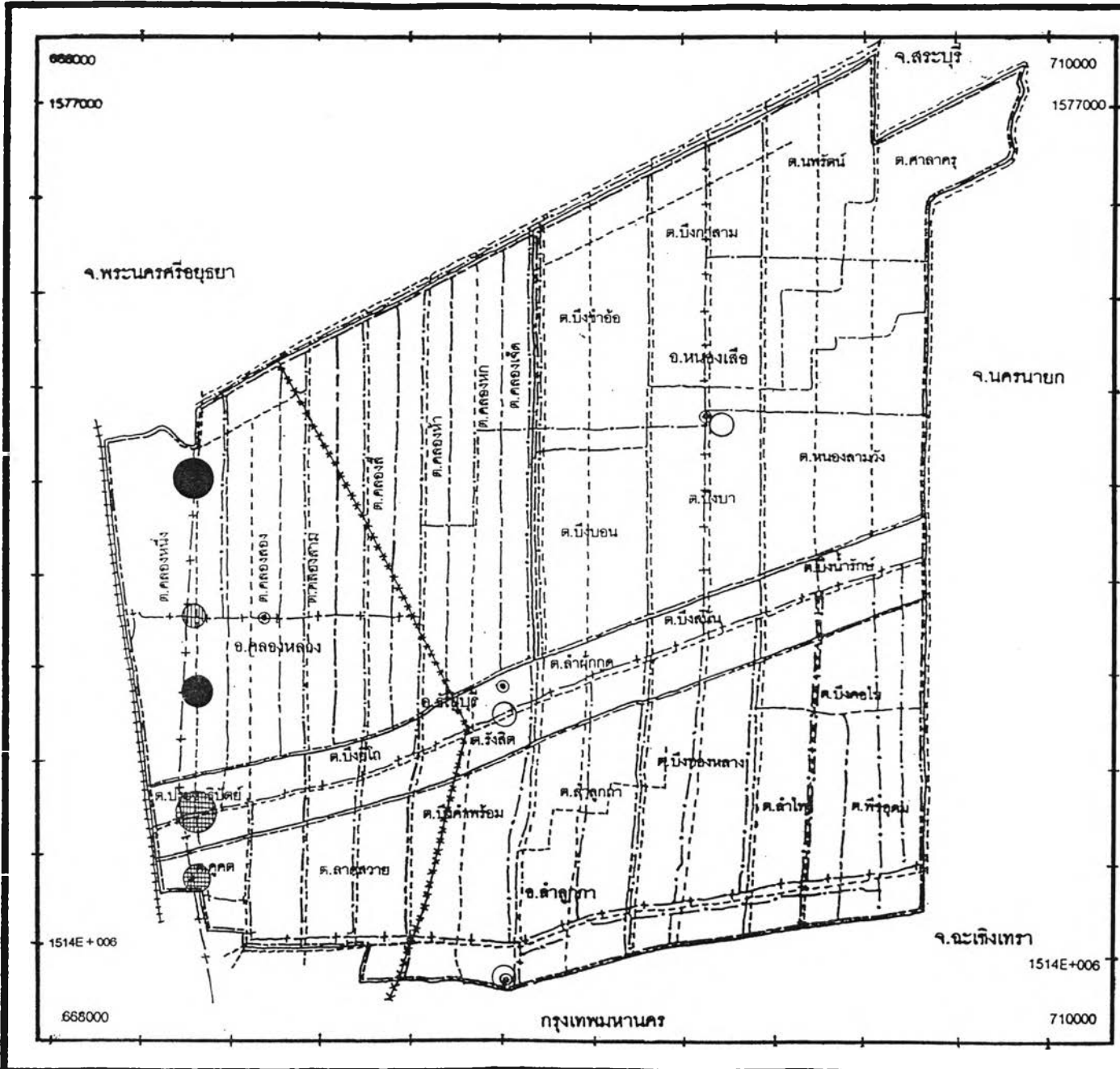
จากข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ทุ่งรังสิต จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการพัฒนาและการเติบโตอยู่ตลอดเวลา นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจากความได้เปรียบของพื้นที่ที่เป็นประตูจากกรุงเทพมหานครไปสู่ภาคอื่นๆ ความพร้อมของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ นอกจากนี้พื้นที่ทุ่งรังสิตยังได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ทุ่งรังสิตในปัจจุบันได้ดังนี้

1. บทบาทด้านศูนย์กลางคมนาคมขนส่ง

เนื่องจากทำเลที่ตั้งของพื้นที่ทุ่งรังสิตที่ติดต่อกับทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร ทำให้มีบทบาทสำคัญในด้านพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคเหนือ โดยมีถนนพหลโยธินและทางรถไฟสายเหนือเป็นตัวเชื่อมโยงมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้จากการพัฒนาเมืองตามแผนภาคมหานครที่ครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานคร

แนวทางการพัฒนาเมือง และพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต	
สัญลักษณ์ :	
<ul style="list-style-type: none"> ก. ตลาดปากคลองเจ็ด ข. เมืองธัญบุรี ค. วัดเขียนเขตต์ ง. วัดมูลจินดาราม จ. บ่อนเบี้ยโบก ฉ. โรงสวดคาทอลิก(ลำไทร) ช. โรงสี ซ. โรงเรียนจีน 	
ที่มา : ร้อยปีคลองรังสิต 2539	
แผนที่ 3-9	
แสดง : ที่ตั้งชุมชนและสถานที่สำคัญบริเวณทุ่งรังสิต พ.ศ. 2438-2445	
มาตราส่วน	น
	ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต

สัญลักษณ์

- ชุมชนเกษตร
- ชุมชนพาณิชย์กรรมกิจการศึกษา
- ชุมชนพาณิชย์กรรม
- ชุมชนอุตสาหกรรม

ที่มา :

แผนที่ 3-10

แสดง :

ที่ตั้งชุมชนบริเวณทุ่งรังสิตในปัจจุบัน

มาตราส่วน

น.

ภาควิชาการวางแผนที่เมืองและเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และปริมาณพลออกไปในรัศมีประมาณ 200 กิโลเมตร ถึงจังหวัดสระบุรี และชายฝั่งตะวันออก ทำให้ระบบเศรษฐกิจเมืองในพื้นที่ทุ่งรังสิตกับพื้นที่ใกล้เคียง มีการเชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งจากโครงข่ายคมนาคมในอนาคตทำให้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพื้นที่ในภูมิภาคอื่นๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกับพื้นที่จังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายที่สำคัญ โดยถนนพหลโยธินและทางรถไฟ ซึ่งมีการพัฒนาจาก 2 รางเป็นระบบรถไฟรางคู่ (ขยายเป็น 3 ราง) ที่ขยายไปถึงจังหวัดสระบุรี และต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้มีถนนทางด่วนสายปากเกร็ด-ศูนย์ศิลปะอาชีพพิเศษบางไทร และถนนสมเด็จพระสังฆราช-ศูนย์ศิลปะอาชีพพิเศษบางไทรที่มีช่องจราจรถึง 10 ช่องจราจร สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ศึกษากับพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตภาคกลางได้สะดวกยิ่งขึ้น และเป็นเส้นทางที่ช่วยรองรับการจราจรบนถนนพหลโยธินทางหนึ่ง

นอกจากนี้การเชื่อมโยงของพื้นที่ศึกษากับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมชั้นพื้นฐาน เป็นท่าเรือเพื่อการส่งออกสามารถทำได้โดยถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออกที่เชื่อมต่อกับถนนชลบุรีสายใหม่ ซึ่งพื้นที่ศึกษามีบทบาทที่สำคัญในด้านการคมนาคมขนส่งมากยิ่งขึ้น

2. บทบาทด้านที่พักอาศัย

พื้นที่ทุ่งรังสิตมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยสูง โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ระดับปานกลางถึงสูง ในลักษณะของโครงการหมู่บ้านจัดสรรที่เข้ามาตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งประเภทบ้านเดี่ยวและทาวน์เฮ้าส์ ทั้งนี้เนื่องมาจากเงื่อนไขของผู้ประกอบการ³⁰ ที่ได้ซื้อที่ดินราคาถูกเก็บไว้ในช่วง พ.ศ. 2531-2532 และที่ดินในกรุงเทพมหานครหาได้มากยิ่งขึ้น นอกจากเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ยังมีเงื่อนไขอีกหลายประการที่สำคัญคือ ที่ตั้งที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางได้สะดวกรวมทั้งความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค ทำให้มีประชากรย้ายเข้ามาพักอาศัยจนเกิดเป็นชุมชนใหม่จำนวนมาก

3. บทบาทด้านเศรษฐกิจ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของพื้นที่ได้แก่ ภาคอุตสาหกรรม โดยพื้นที่ทุ่งรังสิตบริเวณตำบลคลองหนึ่งของอำเภอกลองหลวง เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม นวนคร ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ และยังมีโรงงานอีกจำนวนไม่น้อยที่อยู่นอกพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมนวนคร โดยมีจำนวนโรง

³⁰ สุนทรีย์ อาสะวีย์ และเรืองวิทย์ ลิ้มปนาท, ไร่ยปีคลองรังสิต : การศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 52

งานทั้งสิ้น 1,064 แห่ง (ข้อมูลการตลาด) ประเภทโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งทอ ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก รองลงมาได้แก่ ผลิตภัณฑ์คอนกรีต อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้และประดับตกแต่งบ้าน ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นแหล่งอุปทานซึ่งรองรับอุปสงค์ของแรงงานวัยหนุ่มสาวในพื้นที่และนอกพื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจในภาคการค้าและบริการตามมาอีกมากมายทั้งในลักษณะของบริษัท ห้างร้าน รวมถึงห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น พิวเจอร์พาร์ครังสิต เมอร์รี่คิง แมคโคร นอกจากนี้ก็ยังมีตลาดกลางขาย-ส่งสินค้าเกษตรขนาดใหญ่คือ ตลาดกลางสี่มุมเมือง และตลาดไท ทำให้บทบาทความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของพื้นที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

4. บทบาทด้านการเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่รับน้ำหลาก

การทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ทุ่งรังสิต ซึ่งมีพื้นที่เกษตร 507,875 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.38 ของพื้นที่ศึกษาในปี พ.ศ. 2541 และประเภทเกษตรกรรมที่มีมากคือ พื้นที่นาข้าว และสวน โดยเฉพาะสวนส้มเขียวหวานแนวโน้มที่ผ่านมา การทำเกษตรกรรมในพื้นที่ได้ลดลงจากเดิมมาก เนื่องจากการพัฒนาเมืองในกิจกรรมนอกภาคเกษตรได้รุกล้ำเข้าไปในพื้นที่เกษตร จนส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือพวกที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ก็มีขนาดแปลงเล็ก นอกจากนั้นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ซึ่งคือนักลงทุนทางธุรกิจภาคเอกชน ซึ่งได้ซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินด้วยการซื้อขายสืบทอดกันหลายทอด ไม่ใช่การซื้อต่อจากเจ้าของดั้งเดิมซึ่งเป็นกลุ่มเจ้านาย ทำให้โอกาสที่เกษตรกรจะเช่าที่ดินทำกินน้อยลง เนื่องจากเจ้าของปัจจุบันซึ่งคือนักธุรกิจ คำนึงถึงโอกาสในการพัฒนาที่คุ้มค่ากับการลงทุนในทางเศรษฐกิจ ทำให้ที่ดินมีราคาแพง ไม่คุ้มกับการที่เกษตรกรจะมาเช่าที่ดินทำการเกษตร

นอกจากนั้นพื้นที่ทุ่งรังสิตซึ่งมีระดับพื้นดินต่ำและเป็นพื้นที่ลุ่ม ที่ถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่รับน้ำฝั่งตะวันออก ที่อยู่ภายในคันกั้นน้ำพระราชดำริ ร่วมกับพื้นที่จังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ ในการประสานงานกับกรุงเทพมหานคร เพื่อป้องกันน้ำจากภายนอกไหลเข้ามาท่วมกรุงเทพมหานคร ทำให้พื้นที่ส่วนนี้ นอกจากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้เพาะปลูกเลี้ยงคนในพื้นที่แล้วยังเป็นพื้นที่ที่ช่วยในการป้องกันการเกิดปัญหาน้ำท่วมให้กับพื้นที่กรุงเทพมหานครด้วย

โดยสรุปแล้วปัจจุบัน บทบาทสำคัญของพื้นที่ในด้านต่างๆที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทด้านการเป็นพื้นที่เกษตรกรรมให้ลดความสำคัญลง โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา การพัฒนาที่เกิดขึ้น ทำให้การขยายตัวของเมืองรุกเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่ประเด็นปัญหาระหว่างการพัฒนาเมืองกับการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมในที่สุด